

شماره مسلسل: ۱۸۰۴۵
بهمن ماه ۱۴۰۰

مطالعه تطبیقی سیاستگذاری و قانونگذاری کشورها در قبال جامعه شهروندان مقیم خارج از کشور

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۰۴۵

کد موضوعی: ۲۶۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: مطالعه تطبیقی سیاستگذاری و قانونگذاری کشورها در قبال جامعه شهروندان
مقیم خارج از کشور

نام دفتر: مطالعات سیاسی

تهیه و تدوین: فرزانه مصطفی جوکار

ناظران علمی: مهدی امیری، مصطفی محمدی رضانی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. قانونگذاری

۲. دیاسپورا

۳. شهروندان خارج از کشور

۴. الگوی تطبیقی

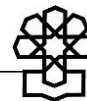

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۱/۱۱

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	مقدمه	۱
۱	اهمیت جوامع شهروندان خارج از کشور برای دولت‌ها	۱
۳	بررسی الگوی مدیریت جامعه شهروندان مقیم خارج در دیگر کشورها	۳
۳	۱. یونان	۳
۳	۱-۱. سیاستگذاری	۳
۴	۱-۲. نهادسازی	۴
۶	۲. لتونی	۶
۶	۲-۱. سیاستگذاری	۶
۶	۲-۲. قانونگذاری	۶
۸	۲-۳. نهادسازی	۸
۸	۳. صربستان	۸
۸	۳-۱. سیاستگذاری	۸
۹	۳-۲. قانونگذاری	۹
۱۰	۳-۳. نهادسازی	۱۰
۱۱	۴. گرجستان	۱۱
۱۱	۴-۱. سیاستگذاری	۱۱
۱۲	۴-۲. قانونگذاری	۱۲
۱۳	۴-۳. نهادسازی	۱۳
۱۳	۵. ازبکستان	۱۳
۱۳	۵-۱. سیاستگذاری	۱۳
۱۴	۵-۲. نهادسازی	۱۴
۱۵	۶. چین	۱۵
۱۵	۶-۱. سیاستگذاری	۱۵
۱۷	۶-۲. قانونگذاری	۱۷
۱۸	۶-۳. نهادسازی	۱۸
۱۸	۷. لهستان	۱۸
۱۸	۷-۱. سیاستگذاری	۱۸
۱۹	۷-۲. نهادسازی	۱۹
۲۱	۸. مراکش	۲۱
۲۱	۸-۱. سیاستگذاری	۲۱
۲۳	۸-۲. نهادسازی	۲۳
۲۳	۹. ترکیه	۲۳
۲۳	۹-۱. سیاستگذاری	۲۳
۲۶	۹-۲. نهادسازی	۲۶
۲۷	جمع‌بندی	۲۷
۳۰	منابع و مأخذ	۳۰

مطالعه تطبیقی سیاستگذاری و قانونگذاری کشورها در قبال جامعه شهروندان مقیم خارج از کشور

مقدمه

مهاجران، شهروندان و افراد غیرمقیم یک کشور که در خارج از مرزهای آن زندگی می‌کنند، در اصطلاح «دیاسپورا» یا «جوامع خارج‌نشین» نامیده می‌شود. با این حال واژه «جوامع خارج‌نشین» تعریف دقیق و واحدی در میان کشورها ندارد و برخی از کشورها، هم شهروندان خود و هم شهروندان دیگر کشورها با تبار و قومیت مشابه خود را به عنوان «دیاسپورا» تعریف می‌کنند. در عین حال واکنش کشورها به مساله جوامع خارج‌نشین هم یکسان نیست. در برخی از کشورها سیاست‌هایی برای مدیریت امور شهروندان خارج از کشور طراحی و اعمال شده است ولی در برخی دیگر از کشورها ضمن سیاستگذاری و نهادسازی، قوانین منسجمی نیز به تصویب رسیده است. با این حال هدف یکسان همه دولت‌ها، بهبود و ارتقا روابط با جوامع شهروندان مقیم خارج و استفاده از ظرفیت‌های علمی، فرهنگی و اقتصادی آنان است. جمهوری اسلامی ایران نیز با دغدغه‌ای مشابه بر ضرورت تدوین **قانونی جامع در امور ایرانیان خارج از کشور** و برنامه‌ریزی برای خدمت‌رسانی هرچه مؤثرتر به این سرمایه انسانی تأکید کرده است. در همین راستا و به‌منظور بهره‌برداری از تجارب انباشته بین‌المللی، گزارش پیش‌رو به بررسی قوانین و سیاستگذاری‌های برخی از کشورها در حوزه جوامع خارج‌نشین پرداخته است.

اهمیت جوامع شهروندان خارج از کشور برای دولت‌ها

طبق گزارش سال ۲۰۲۰ دفتر امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، ۲۸۱ میلیون نفر یعنی ۳/۵ درصد از جمعیت جهان در خارج از مرزهای کشور خود زندگی می‌کنند.^۱ از این‌رو جامعه بزرگی از «شهروندان مقیم خارج» به‌وجود آمده که از منظر ایجابی، به‌عنوان منبع بسیج نیروی انسانی، سرمایه، تحولات در حوزه فناوری و ایجاد اشتغال به‌نفع کشور مبدأ و از منظر سلبی، منبع تأمین نیرو، سرمایه و فکر برای گروه‌های معاند یا جدایی‌طلب علیه موطن خود هستند. مشارکت این جوامع در روند توسعه

1. Nikola Mirilovic and Nadejda Marinova (2021). *Diasporas and Politics*. Oxfordbibliographies: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0342.xml>

وطن خود در اشکال متفاوتی مانند انتقال پول، کمک‌های مالی، انتقال مهارت‌ها، مشارکت در امور داخلی، همکاری‌های فرهنگی و دیگر انواع کمک‌ها صورت می‌گیرد.^۱

حوزه‌های مشارکت جوامع شهروندان مقیم خارج در توسعه

در بُعد اقتصادی، جوامع شهروندان دور از وطن، می‌توانند نقش مهمی در توسعه اقتصادی کشورهای مبدأ خود ایفا کنند. این گروه از شهروندان، فراتر از نقش شناخته شده آنها به‌عنوان فرستنده وجوه نقد و ارز به کشور، می‌توانند در ارتقای تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، راه‌اندازی کسب‌وکار و کارآفرینی و انتقال دانش و مهارت‌های جدید به وطن خود کمک کنند.^۲ ضمن اینکه جوامع شهروندان خارج‌نشین با سفر به موطن خود، کمک شایان توجهی به درآمدزایی و ورود ارز خارجی به سرزمین مادری می‌توانند داشته باشند.

در بُعد سیاست خارجی، یکی از مسائل مورد توجه درباره جوامع دور از وطن، تأثیرگذاری آنان در عرصه دیپلماسی است. جوامع دور از وطن یکی از ابزارهای جدی در حوزه دیپلماسی فرهنگی و عمومی محسوب می‌شوند که می‌توانند در راستای منافع وطن خود، در کشور مقصد نقش‌آفرین و جریان‌ساز باشند. این گروه از شهروندان می‌توانند با ایفای نقش لابی‌گری در محافل سیاسی کشورهای میزبان، سیاستمداران این کشورها را به حمایت از سرزمین مادری خود ترغیب کنند. یک نمونه موفق در این زمینه، «دیاسپورای ارمنی» است که در ترغیب حکومت‌ها و مجالس قانونگذاری بسیاری از کشورهای جهان برای به رسمیت شناختن نسل‌کشی ارمنه بسیار موفق عمل کردند.^۳ علاوه بر این، جوامع شهروندان مقیم خارج از کشور، ظرفیت قابل توجهی برای شرکت در انتخابات سراسری وطن محسوب می‌شوند. شرکت جوامع شهروندان خارج‌نشین در انتخابات کشور مبدأ، مکانیسمی قوی برای افزایش

۱. طیبه واعظی (۱۳۹۲). دیاسپورا و روابط دوجانبه؛ مطالعه موردی آمریکاییان هندی‌تبار. فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۹.
 2. Migrationpolicy (2013). What We Know About Diasporas and Economic Development. <https://www.migrationpolicy.org/research/what-we-know-about-diasporas-and-economic-development>

۳. محمود بابایی، یوسف مسلمی مهنی (۱۳۹۸). پیچیدگی‌های روابط دیاسپورای ارمنی و دولت ارمنستان. فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز.

نفوذ و مشروعیت سیاسی وطن در میان این گروه از شهروندان است. در بُعد فرهنگی هم مشارکت جوامع شهروندان خارج از کشور می‌تواند ابزاری برای گسترش و حفظ زبان، فرهنگ و هویت ملی سرزمین مادری باشد. جوامع شهروندان مقیم خارج، مظهر هویت و فرهنگ موطن در کشورهای میزبان هستند. ضمن اینکه حفظ هویت و فرهنگ ملی ابزاری قوی در افزایش همگرایی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی میان جوامع شهروندان مقیم خارج با هم و نیز با سرزمین مادری محسوب می‌شود.

به همین دلیل، از دهه ۱۹۹۰ بسیاری از دولت‌ها درصدد اعمال مجموعه‌ای از سیاست‌ها و قوانین با هدف بهبود روابط با جوامع شهروندان مقیم خارج برآمدند. این امر ناشی از درک فزاینده دولت‌ها، درباره جوامع شهروندان ساکن خارج به‌عنوان بازیگران مؤثر در عرصه داخلی است؛ بازیگرانی که می‌توانند در روند توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سرزمین مادری خود نقش‌آفرینی کنند. بر همین اساس، سیاست‌ها و قانونگذاری‌های دولت‌ها برای ارتباط با جوامع شهروندان مقیم خارج، تنها به وزارت امور خارجه و خدمات کنسولی سنتی محدود نیست بلکه سیاست‌هایی در داخل کشور و از طریق دیگر وزارتخانه‌ها، مانند وزارت بهداشت، وزارت کار، وزارت فرهنگ، وزارت اقتصاد، وزارت آموزش و غیره با تمرکز بر موضوع شهروندان ساکن خارج، تبیین و اجرا می‌شود.^۱ حتی برخی از کشورها به تأسیس انجمن، کنگره، سازمان و بنیادهایی مرتبط با جوامع شهروندان ساکن خارج اقدام می‌کنند تا بدین ترتیب از طریق کانال‌های غیردولتی نیز بخشی از سیاست‌ها و قوانین خود را در قبال این سرمایه‌های انسانی پیگیری و اجرا کنند.

بررسی الگوی مدیریت جامعه شهروندان مقیم خارج در دیگر کشورها

۱. یونان

۱-۱. سیاستگذاری

سیاست‌های دولت یونان درباره «دیاسپورا» اغلب بر تبار یونانی، روابط خونی، وابستگی مذهبی و زبان تأکید می‌کند و تنها محدود به شهروندان نیست. ضمن اینکه بازیگران غیردولتی مانند جوامع یونانی‌های سازمان‌یافته و کلیسای ارتدوکس یونان در اجرای سیاست‌های کشور پیرامون «دیاسپورا» با دولت همکاری می‌کنند. ماده (۱۰۸) قانون اساسی یونان بر تعهد دولت در قبال «مراقبت از زندگی مهاجران یونانی و حفظ ارتباط با سرزمین مادری، ارائه آموزش و پیشرفت اجتماعی/حرفه‌ای یونانی‌های شاغل در

1. <https://www.migrationdataportal.org/themes/diasporas>

خارج از کشور» تأکید می‌کند.^۱ زیرساخت‌های سیاسی کشور درباره جامعه یونانی‌های مقیم خارج، عمدتاً بر ارائه فرصت‌های آموزشی برای کودکان یونانی ساکن خارج از کشور و تقویت روابط با سازمان‌های مذهبی متکی است.

- یکی از حوزه‌های اصلی مورد توجه دولت یونان در رابطه با جامعه یونانی‌های خارج از کشور حوزه زبان، فرهنگ و سیاست آموزشی است که دولت در راستای آن چندین برنامه طراحی کرده است. برای مثال وزارت آموزش کشور، مدارس ابتدایی و متوسطه را در تعدادی از کشورهای میزبان از جمله انگلستان و آلمان با معلمانی که در دانشگاه‌های یونان آموزش دیده‌اند، تشکیل می‌دهد. حتی سفارت یونان در لندن دفتر ویژه‌ای با حضور یک مشاور دارد که وظیفه آن برگزاری سمینارهای آموزشی برای معلمان در مدارس یونانی واقع در خارج از کشور و سازماندهی امتحانات سالیانه برای کسب مدرک به زبان یونانی است. ضمن اینکه دانش‌آموزان ساکن خارج از کشور که در مدارس یونانی آموزش دیده‌اند، حداقل دو سال قبل از فارغ التحصیلی می‌توانند وارد دانشگاه‌های دولتی یونان شوند. دانش‌آموزان یونانی هم که تحصیلات خود را در مدارس کشورهای عضو اتحادیه اروپا گذرانده‌اند، با شرکت در آزمون‌های ویژه و کسب نمره مجاز، می‌توانند وارد دانشگاه‌های دولتی یونان شوند. علاوه بر اینها برنامه‌ای برای میزبانی یونان از کودکان مقیم خارج از کشور طراحی شده که به کودکان اجازه می‌دهد در کمپ‌های تابستانی واقع در شمال و جنوب یونان به مدت دو هفته اقامت داشته و در فعالیت‌های فرهنگی، کلاس‌های زبان و ورزش، گشت و گذار در مکان‌های دیدنی حضور داشته باشند. در ابتکاری دیگر «بنیاد بورس تحصیلی ملی» برای دوران تحصیلات تکمیلی به شهروندان یونانی ساکن خارج از کشور برای تحصیل در وطن بورس تحصیلی اعطا می‌کند.^۲

- تا قبل از بحران یورو، بسیاری از یونانیان خارج از کشور به‌طور رسمی مورد توجه نبودند. اما با بروز بحران مالی، مقامات کشور درصدد دریافت مالیات بر درآمد از شهروندان ساکن خارج براساس صرف هزینه در داخل کشور جهت خریدهایی مانند خرید ملک، وسایل نقلیه یا املاک و مستغلات برآمدند. در اصل اخذ مالیات در یونان براساس مالیات اخذ شده در کشور محل سکونت و اشتغال محاسبه می‌شد. این سیاست بسیاری را به سمت ثبت‌نام رسمی در اداره مالیات یونانیان ساکن خارج از کشور سوق داد.

۲-۱. نهادسازی

- «دبیرخانه عمومی یونانیان خارج از کشور»^۳ یک نهاد دولتی است که در سال ۱۹۸۳ تحت نظارت

1. Michalis Moutselos, Georgia Mavrodi (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Greek Citizens Abroad". Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_13.

2. Michalis Moutselos, Georgia Mavrodi (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Greek Citizens Abroad". Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_13.

3. The General Secretariat for Greeks Abroad (GSGA)

وزارت امور خارجه یونان تأسیس شده و این نهاد مسئول برنامه‌ریزی، هماهنگی و اجرای سیاست‌های مربوط به یونانیان خارج از کشور و ادغام یونانیان به وطن بازگشته است. اولویت اصلی این نهاد تقویت روابط جوامع یونانیان خارج از کشور با سرزمین مادری است. سال ۲۰۰۳ فرمان ریاست‌جمهوری مأموریت این دبیرخانه را با سه هدف جدید بازتعریف کرد:

الف) تحقق اقدام‌ها و برنامه‌هایی جهت تقویت روابط میان جامعه یونانیان خارج از کشور با سرزمین مادری در راستای حفاظت از شناخت قومیتی، حفظ زبان یونانی و هویت فرهنگی؛
ب) شکل‌دهی به سیاست دولت درباره مهاجرت از یونان و بازگشت به کشور؛
ج) حمایت از یونانیان مقیم خارج در سراسر جهان و هموارسازی بستر داخلی برای کسانی که بازگشته‌اند. دبیرخانه مذکور چند اقدام دیگر را نیز به صورت جدی دنبال می‌کند که عبارتند از: حمایت از ابتکارات فرهنگی و آموزشی در خارج از مرزهای یونان مانند ایجاد مدارس و دفاتر مطالعات یونانی؛ برگزاری مراسم‌ها و برنامه‌های بین‌المللی برای جذب جوانان یونانی مهاجر در کشورهای مقصد؛ حمایت از فعالیت‌های جوامع و نهادهای یونانیان در خارج از کشور و حمایت از منافع ملی از طریق تقویت شبکه یونانیان خارج از کشور به‌عنوان پل ارتباطی جهت همکاری با کشور مقصد.

دبیرخانه عمومی برحسب پراکندگی جغرافیایی جامعه یونانیان خارج‌نشین از سه اداره تشکیل شده است: اداره اروپا، اداره آمریکا و اداره اقیانوسیه، آفریقا و آسیا که براساس راهبرد کلان کشور فعالیت‌های مشابهی را در حوزه سیاست‌های دولت در قبال شهروندان مقیم خارج انجام می‌دهند.
- پارلمان یونان «کمیته دائمی ویژه یونانیان خارج از کشور» متشکل از ۳۰ نماینده مجلس تشکیل داده است. مأموریت اصلی این کمیته بررسی مشکلات پیش‌روی جامعه یونانی‌های خارج از کشور، ترویج فرهنگ و زبان یونانی در این جوامع به‌ویژه نسل‌های دوم و سوم، مشارکت هرچه بیشتر این سرمایه انسانی در سیاست‌ها، طرح‌ها، مسائل فرهنگی، ملی و حمایت از یونانیان در خارج از مرزهای کشور و سازماندهی آنهاست. در این راستا کمیته مذکور جلساتی را نیز با نمایندگان جامعه یونانی‌های خارج از کشور برگزار می‌کند.

- طبق قانون اساسی، «شورای جهانی هلنی‌های خارج از کشور»^۱ مسئولیت شناخت و معرفی سازمان‌های یونانی خارج از کشور و ارائه مشاوره به دولت در خصوص مسائل این جامعه را برعهده دارد. این شورا به‌عنوان متولی اصلی سازمان‌ها و انجمن‌های تخصصی درجه اول (وزارتخانه‌ها)، سازمان‌های درجه دوم (مانند جوامع دولتی، سازمان‌ها و انجمن‌های فعال در سطح دولتی) و سازمان‌های درجه سوم (در سطح بین‌المللی) فعالیت می‌کند. شورای مذکور در قالب انتشار گزارش‌های سالیانه و برگزاری جلسات درباره جامعه یونانیان خارج‌نشین، به پارلمان کشور مشاوره می‌دهد.

۲. لتونی

۲-۱. سیاستگذاری

سیاست‌های اصلی دولت لتونی درباره مشارکت جامعه شهروندان مقیم خارج، بر سه محور: رأی‌گیری و مشارکت سیاسی؛ زبان و آموزش و حمایت از مهاجرت معکوس مبتنی است.

- در حوزه زبان و آموزش «مدارس آخر هفته» خارج از کشور توسط دولت لتونی در کشورهای مقصد تشکیل شده‌اند که بودجه آنها توسط دولت لتونی و نیز کمک‌های والدین ساکن خارج تأمین می‌شود. ضمن اینکه یکی از مدارس دولتی در کشور لتونی امکان آموزش آنلاین برای جامعه شهروندان خارج از کشور را میسر کرده است. از سال ۲۰۱۳ حمایت‌هایی به صورت سیستماتیک برای مدارس متوسطه تابستانی در دیگر کشورهای مقصد و برگزاری رویدادهای مختلف آموزشی جهت ترویج یادگیری و استفاده از زبان لتونی برگزار می‌شود. آموزش‌های کشور لتونی برای نوجوانان و جوانان مقیم خارج توسط «مدارس تابستانی دیاسپورا» در کشورهای مقصد از جمله آمریکا و استرالیا توسط وزارت آموزش و علوم لتونی پشتیبانی می‌شوند. همچنین صندوق ادغام اجتماعی وزارت فرهنگ و وزارت امور خارجه مسابقاتی را در حوزه زبان و آموزش برای شهروندان مقیم خارج ترتیب می‌دهند تا از این طریق مشارکت و درگیری آنها با زبان و فرهنگ سرزمین مادری افزایش یابد.

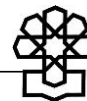
- دولت لتونی برای تسهیل مسئله مهاجرت معکوس، در شهرداری‌های منطقه‌ای، سمت‌های «مشاوران سیاست بازگشت» را تعبیه نموده که وظیفه آنها ارائه اطلاعات به شهروندان مقیم خارج و شهروندان مایل به بازگشت درباره فرصت‌های شغلی، مسکن، مدارس و مهدکودک‌هاست. سال ۲۰۱۸ در نتیجه راه‌اندازی این سازوکار ۱۶۳ خانواده لتونیایی به وطن بازگشتند.

- منافع لتونی ناشی از مشارکت شهروندان مقیم خارج در حوزه‌های اقتصادی و علمی به تازگی در رویدادهای مختلف مورد توجه قرار گرفته و سازماندهی شده است. در همین چارچوب «کنفرانس دیاسپورا» هر دو سال توسط وزارت فرهنگ با مشارکت سازمان‌های متعلق به جامعه لتونیایی‌های خارج‌نشین برگزار می‌شود که هدف آن جذب هرچه بیشتر فعالان اقتصادی و متخصصان جامعه شهروندان مقیم خارج است.^۱

۲-۲. قانونگذاری

به منظور تقویت سیاست دولت لتونی در قبال شهروندان مقیم خارج «قانون دیاسپورا» در سال ۲۰۱۸ تصویب و در سال ۲۰۱۹ به اجرا درآمد. اهداف اصلی این قانون عبارتند از: تقویت هویت لتونیایی و احساس تعلق به وطن در میان شهروندان خارج‌نشین به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از جامعه لتونی؛ ترویج

1. Aija Lulle (2020). *Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Latvian Citizens Abroad*. Springer

و حفظ زبان و فرهنگ لتونی در میان اتباع مقیم خارج؛ توسعه و پیاده‌سازی اقدامات سیاسی حمایتی جهت تقویت روابط اقتصادی کشور با لتونیایی‌های ساکن خارج و فراهم آوردن شرایط مطلوب برای مهاجرت معکوس؛ حمایت از مشارکت مدنی و سیاسی شهروندان خارج از کشور.

در این قانون چند اصل برای اجرای «سیاست دیاسپورا» کشور قید شده است: اصل وابستگی لتونی جهت تقویت هویت ملی شهروندان مقیم خارج و وابستگی به وطن از طریق حفظ زبان، فرهنگ و کمپ‌های آموزشی غیررسمی؛ اصل مشمولیت به‌منظور بهبود شرایط برای بازگشت شهروندان خارج‌نشین به کشور و حمایت از مهاجرت مجدد آنها، از طریق ترویج صادرات، سرمایه‌گذاری، انتقال تکنولوژی و ادغام مؤثر این جامعه در سیستم آموزشی و بازار داخلی طبق توانمندی، تحصیلات و صلاحیت آنان؛ اصل احترام به منافع در زمان حل موضوعات مرتبط با شهروندان خارج‌نشین و به‌ویژه با ارزیابی تأثیر اسناد برنامه‌ریزی سیاسی و قوانین مربوطه بر آنان؛ اصل در دسترس بودن اطلاعات برای اطمینان جامعه شهروندان مقیم خارج؛ اصل مشارکت جهت اطمینان از مشارکت به‌موقع شهروندان ساکن خارج در توسعه اسناد برنامه‌ریزی و قوانین و مقررات مرتبط به‌صورت حضوری و غیرحضوری؛ اصل فرصت‌های برابر به‌منظور اطمینان از امکان حضور آزاد و بدون تبعیض جامعه لتونیایی‌های ساکن خارج در فعالیت‌های عمومی، مدنی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی طبق شرایط اقامت دائمی آنها در خارج؛ اصل تداوم برای تضمین تداوم اقدامات سیاست‌های مرتبط با شهروندان خارج‌نشین و ثبات حمایت دولت از سیاست‌ها و سازمان‌های مربوطه.

در بخش دیگری از قانون، صلاحیت مقامات دولتی مربوط در این حوزه تبیین می‌شود که طبق آن وزارت امور خارجه مسئولیت‌هایی مانند توسعه و اجرای هماهنگ سیاست‌های این حوزه و حفظ سیستم اقدامات برای کار با شهروندان مقیم خارج، تسهیل همکاری و انسجام عمل مقامات دولتی و افراد خصوصی در اجرای سیاست‌ها، توسعه اسناد برای برنامه‌ریزی «سیاست‌های دیاسپورا» و ارسال به کابینه، درخواست بودجه مالی از دولت برای اجرای سیاست‌ها، همکاری با اعضای جامعه شهروندان مقیم خارج و حمایت از پروژه‌های آنان را برعهده دارد. وزارت اقتصاد هم باید برای ترویج مشارکت شهروندان خارج‌نشین در موضوعاتی مانند برنامه‌های حمایتی مرتبط با رقابت‌پذیری فعالیت‌های اقتصادی، اقدام در سطح بین‌المللی با توجه به افزایش صادرات، گردشگری، جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، انتقال دانش و فناوری و اقتصاد ملی لتونی با اطلاع‌رسانی به شهروندان ساکن خارج درباره امکان فعالیت‌های اقتصادی مشاوره دهد. وظایف دیگر وزارتخانه‌ها مانند وزارت آموزش و علوم، فرهنگ، بهداشت و ... نیز در این قانون قید شده است. قانون پیش‌بینی می‌کند که این مقامات دولتی می‌توانند در محدوده صلاحیت‌ها و طبق رویه، وظایف اجرایی خود را به اشخاص دولتی و خصوصی محول کنند.

قانون مذکور بر تشکیل «شورای مشورتی دیاسپورا» با هدف توسعه منسجم سیاست‌ها درباره شهروندان ساکن خارج، تنظیم اولویت‌های سالیانه آن و همچنین اجرا و ارزیابی سیاست‌های مذکور تأکید می‌کند. این شورا متشکل از نمایندگان مجاز ۲۶ ارگان (از جمله مقامات دولتی، دولت‌های محلی،

سازمان‌های دیاسپورا، انجمن‌ها و ..) و ۱۳ سازمان نماینده «دیاسپورا لتونی» است. وزارت امور خارجه مسئول سازماندهی فعالیت‌های شورای مذکور است.^۱

دولت لتونی در سال ۲۰۲۱ اولین سند برنامه‌ریزی سیاست‌های فرابخشی طبق «قانون دیاسپورا» را تصویب کرد. سند مذکور موسوم به «برنامه کار با دیاسپورا ۲۰۲۱-۲۰۲۳»^۲ وظایف کاری همه نهادها و سازمان‌های مرتبط با امور لتونیایی‌های خارج از کشور را تشریح می‌کند. مبنای این طرح توسعه همکاری نزدیک میان نهادهای دولتی و جامعه لتونیایی‌های خارج از کشور و سازمان‌های غیردولتی است.^۳

۳-۲. نهادسازی

- جمهوری لتونی بیش از ۳۷۰ هزار شهروند خارج از کشور دارد و به همین دلیل همکاری با آنها یکی از مهم‌ترین وظایف وزارت خارجه محسوب می‌شود. «دستورالعمل‌های هویت ملی، جامعه مدنی و سیاست ادغام برای ۲۰۱۲-۲۰۱۸» که همکاری با جامعه شهروندان خارج از کشور را تشریح می‌کند، مبنای اقدامات وزارت امور خارجه و دیگر ارگان‌های مسئول است. این سند مسئولیت سیاست‌های کشور درباره جامعه لتونیایی‌های ساکن خارج را به وزارت فرهنگ، وزارت امور خارجه، وزارت آموزش و علم، وزارت اقتصاد و سایر نهادهای دولتی واگذار می‌کند. وزارت فرهنگ هم مسئول نظارت بر اجرای این دستورالعمل‌هاست. ارگان‌های مذکور همراه با سازمان‌ها و جوامع غیردولتی متعلق به جوامع لتونیایی‌های مقیم خارج، یک «گروه کاری دائمی درباره سیاست دیاسپورا» ذیل وزارت امور خارجه تشکیل می‌دهند. چهار حوزه اصلی فعالیت این گروه عبارتند از: تسهیل مشارکت مدنی و سیاسی جامعه لتونیایی‌های خارج از کشور، حفظ هویت لتونیایی، ارتقای همکاری با لتونیایی‌های مقیم خارج در حوزه کسب‌وکار، علمی، آموزش و فرهنگ و حمایت از کسانی که مایل به بازگشت به کشور هستند.

- سال ۲۰۱۸ «وزارت حفاظت از محیط‌زیست و توسعه منطقه‌ای» پروژه‌ای را برای ارائه اطلاعات و حمایت از شهروندان به وطن بازگشته راه‌اندازی کرد. بر این اساس وزارتخانه اطلاعات لازم درباره شرایط کشور را به شهروندان مقیم خارج ارائه می‌دهد و در عین حال از لتونیایی‌های به کشور بازگشته برای تطبیق سریع‌تر با شرایط حمایت می‌کند.

۳. صربستان

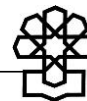
۳-۱. سیاستگذاری

برنامه‌های دولت صربستان در رابطه با جامعه صرب‌های خارج از کشور اولویت را به دو حوزه اقتصاد و

1. Diaspora Law: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/302998>

2. Plan for Work with the Diaspora for 2021-2023

3. Ministry of Foreign Affairs Republic of Latvia: https://www.mfa.gov.lv/en/diaspora-policy?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

مشارکت فرهنگی می‌دهد. جمهوری صربستان با توجه به پراکندگی قومی صرب‌ها در منطقه چندین قانون را در رابطه با جامعه هدف خود تنظیم کرده و از آنها به‌عنوان «دیاسپورا» یاد می‌کند تا بدین ترتیب علاوه بر شهروندان خارج از کشور، افراد دیگر کشورها از قومیت صرب را در زیرمجموعه قوانین خود قرار دهد. بخش زیادی از اقدام‌های دولت صربستان در رابطه با جامعه صرب‌های مقیم خارج در چارچوب قانونگذاری صورت می‌گیرد. اما برخی سیاست‌های مؤثر نیز در این رابطه دنبال شده است:

- یکی از سیاست‌های دولت صربستان برای مشارکت جامعه صرب‌های خارج از کشور از طریق جلب حمایت مالی آنها برای افراد نیازمند و مشکلات زیرساختی است. برای مثال، پس از وقوع سیل در سال ۲۰۱۴ دولت صربستان از جامعه صرب‌های مقیم خارج برای بازسازی مناطق آسیب‌دیده و کمک به آسیب‌دیدگان درخواست کمک کرد. نمایندگان جامعه صرب‌های مقیم خارج ضمن پاسخ مثبت به این تقاضا پول، غذا، داروها و دیگر مایحتاج را به مناطق آسیب‌دیده رساندند. به گفته وزارت دارایی صربستان تقریباً ۷۰۰،۰۰۰ یورو از طریق حساب‌های ارزی خارجی جمع‌آوری و بیش از ۲۷ میلیون یورو توسط جامعه صرب‌های خارج‌نشین اهدا شد.^۱

۲-۳. قانونگذاری

- روابط میان صرب‌های خارج از کشور و دولت صربستان ذیل ماده (۱۳) قانون اساسی جمهوری صربستان است که طبق آن «صربستان از حقوق و منافع شهروندان خود در خارج از کشور محافظت می‌کند و روابط صرب‌ها را در خارج از کشور با دولت تنظیم می‌کند». علاوه بر این قانون «دیاسپورا و صرب‌ها در منطقه» و «استراتژی حفظ و تقویت روابط بین سرزمین مادری و دیاسپورا و بین سرزمین مادری و صرب‌ها در منطقه» وجود دارد.^۲

- در سال ۲۰۰۹ دولت قانون مهم «قانون دیاسپورا و صرب‌های منطقه» را تصویب کرد. طبق این قانون اصطلاح «دیاسپورا» به شهروندان صرب ساکن خارج از کشور و اعضای قومیت صرب که در خارج زندگی می‌کنند، اشاره دارد. این تعریف گسترده، نه تنها شهروندان صربستان که در خارج از کشور زندگی می‌کنند، بلکه اعضای ملت صربستان که در اسلوانی، کرواسی، بوسنی و هرزگوین، مونته‌نگرو، مقدونیه، رومانی، آلبانی و مجارستان ساکن هستند را نیز دربرمی‌گیرد.^۳ ابزارهای این قانون برای تقویت روابط میان کشور مبدأ با جامعه هدف خود عبارتند از: بهبود موقعیت اعضای شهروندان خارج از کشور و صرب‌ها در منطقه و حفاظت از حقوق و منافع آنها از طریق توافقنامه دوجانبه و چندجانبه بین‌المللی

1. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia: <http://arhiviranisajt.msp.gov.rs/en/consular-affairs/diaspora/diaspora-general-information>

3. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

طبق بالاترین استانداردهای بین‌المللی؛ استفاده، یادگیری و ترویج زبان صرب، حفظ و تقویت هویت فرهنگی و قومی، زبان‌شناسی و مذهبی؛ ترویج همکاری اقتصادی بین سرزمین مادری با شهروندان خارج نشین و صرب‌ها در منطقه؛ فراهم کردن شرایط برای عملکرد «مجمع دیاسپورا و صرب‌ها» و شوراهای آن، «صندوق بودجه دیاسپورا و صرب‌ها»؛ اعطای جوایز ملی برای کمک‌های ویژه جهت حفظ و تقویت روابط بین سرزمین مادری با شهروندان مقیم خارج و صرب‌ها و همچنین به‌منظور کمک‌های ویژه برای ارتقای صربستان در جهان و حمایت از منافع آن.

طبق این قانون روز ۲۸ ژوئن «روز دیاسپورا» نامیده شد. قانون مذکور تشکیل «صندوق بودجه برای دیاسپورا و صرب‌ها در منطقه»، «وزارت دیاسپورا»، «انجمن دیاسپورا و صرب‌ها در منطقه»، «شورا برای روابط با صرب‌ها» را نیز پیش‌بینی کرد. طبق قانون، بودجه لازم برای حفظ و تقویت روابط میان سرزمین مادری با شهروندان خارج‌نشین و صرب‌ها باید در بودجه جمهوری صربستان لحاظ شود.^۱

۳-۳. نهادسازی

- «قانون دیاسپورا و صرب‌های منطقه» ایجاد «وزارت دیاسپورا» را پیش‌بینی کرد که مسئولیت آن حمایت از پروژه‌هایی با هدف ارتقای زبان و فرهنگ صربستان بود. اما وزارتخانه در سال ۲۰۱۲ ملغی و با «دفتر همکاری با دیاسپورا و صرب‌ها در منطقه» ذیل وزارت امور خارجه جایگزین شد. این دفتر مسئولیت وظایف اداری و حرفه‌ای مربوط به وضعیت شهروندان صرب ساکن خارج را برعهده دارد. دفتر مذکور با هدف ارتقای روابط اقتصادی نزدیک‌تر با جامعه صرب‌های مقیم خارج، دفاتر محلی را تأسیس کرده تا اطلاعات مربوط به ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری‌های محلی را در اختیار جامعه صرب‌های خارج‌نشین قرار دهد.^۲

- «قانون دیاسپورا و صرب‌های منطقه» تشکیل «مجمع دیاسپورا و صرب‌ها در منطقه» متشکل از ۴۵ نماینده مقامات وزارتخانه، نمایندگان مذهبی، نمایندگان دیاسپورا و ... به انتخاب شهروندان صرب مقیم خارج را تصریح کرد. وظیفه اصلی این مجمع شناسایی مشکلات جامعه صرب‌های مقیم خارج، اقدام جهت رفع آنها و ارائه دستورالعمل برای تهیه راهبرد مرتبط است. جلسات مجمع به‌صورت منظم در «روز دیاسپورا» و یا به‌صورت جلسات فوق‌العاده در رابطه با موضوعات جامعه صرب‌های مقیم خارج در بلغراد یا آنلاین برگزار می‌شود.^۳ مجمع مذکور جهت بررسی موضوعات خاص، «شوراهای دیاسپورا» را

1. On Diaspora and Serbs in the Region: <http://www.dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2014/04/LAW-on-diaspora-and-Serbs-in-the-Region.pdf>

2. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

به‌عنوان نهاد کاری موقت شامل شورای اقتصادی، شورای موضوعات مناسبتی و شورای همکاری فرهنگی، آموزشی، علمی و ورزشی تأسیس کرده است.^۱

- وزارت امور خارجه صربستان به‌عنوان بخشی از راهبرد خود برای توسعه روابط تجاری با جامعه صرب‌های ساکن خارج، دو معاون را با هدف ارتباط با کارآفرینان صرب در خارج از کشور تعیین کرده است. همچنین در سطح محلی به‌منظور توسعه اقتصادی و همکاری با جامعه صرب‌های مقیم خارج، وزارت امور خارجه بیش از بیست‌وپنج دفتر محلی در خارج از کشور تأسیس کرده است. این دفاتر اغلب در ارتباط با اتاق بازرگانی هستند. از سال ۲۰۱۱ «مرکز دیاسپورا» در اتاق بازرگانی صربستان با هدف برقراری ارتباط با کارآفرینان صرب در خارج از کشور تشکیل شد.^۲

۴. گرجستان

۴-۱. سیاستگذاری

بخش زیادی از جامعه گرجستانی‌های مقیم خارج به‌صورت غیرقانونی در دیگر کشورها هستند و به همین دلیل وزارت خارجه این کشور اطلاعات دقیقی درباره آنها ندارد. با این حال طی سال‌های گذشته اهمیت این موضوع برای دولت گرجستان نمود بیشتری یافته و تلاش کرده تا جامعه شهروندان مقیم خارج را با سیاست‌های کشور درگیر کند:

- در سال ۲۰۱۹ دولت گرجستان یک برنامه کمک مالی جدید را برای سازمان‌های متعلق به شهروندان مقیم خارج ایجاد کرد. سازمان‌های مورد حمایت در این برنامه، سازمان‌هایی هستند که مایل به اجرای پروژه‌هایی پیرامون فرایندهای توسعه در گرجستان، همکاری دانشگاهی/علمی و حمایت از دسترسی به حقوق مهاجران در کشورهای مقصد باشند. این برنامه کمک مالی ناظر بر موضوعاتی مانند تقویت دیپلماسی، حمایت از سبک زندگی سالم، حفاظت از منافع و حقوق جامعه گرجستانی‌های خارج از کشور و همچنین حمایت از شهروندان بازگشته به کشور، حفظ هویت و فرهنگ ملی است.

- «گردهمایی دیاسپورا گرجستان»^۳ به‌صورت سالیانه با شرکت اعضای برجسته جامعه گرجستانی‌های خارج از کشور، مقامات دولتی، دانشگاهی، جامعه مدنی، نهادهای خصوصی و سازمان‌های بین‌المللی در گرجستان برگزار می‌شود. هدف از برگزاری این گردهمایی شبکه‌سازی، بحث‌های موضوعی و ایجاد فرصت‌های همکاری در زمینه‌های اقتصادی، کسب‌وکار، آموزش و علم، دیپلماسی عمومی و همچنین مشارکت جوانان و ورزش و فرهنگ است.

1. On Diaspora and Serbs in the Region: <http://www.dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2014/04/LAW-on-diaspora-and-Serbs-in-the-Region.pdf>

2. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Georgian Diaspora Forum

- یک رویداد سطح بالا با مشارکت رئیس‌جمهور، وزیر امور خارجه و دیگر نمایندگان رده بالا دولت، نمایندگان دیپلماتیک و جامعه بین‌المللی ایجاد شده است. مراسم سالیانه این رویداد در گرجستان برگزار می‌شود و هدف از آن جذب و افزایش مشارکت اعضای رده بالا جامعه گرجستانی‌های خارج از کشور در فرایندهای توسعه وطن است. این امر با ایجاد یک شبکه از متخصصان مقیم خارج از بخش‌های مختلف صورت می‌گیرد. بدین ترتیب دستاوردهای اعضای برجسته گرجستانی‌های خارج از کشور از طرف دولت به رسمیت شناخته شده و از طریق رسانه‌های ملی و بین‌المللی منتشر می‌شود.

- «برنامه سفیران جوان»^۱ به صورت سالیانه برای جوانان گرجستانی ساکن خارج از کشور طراحی شده تا بدین ترتیب آنها از طریق ساماندهی رویدادهای فرهنگی و آموزشی، نمایندگان سرزمین مادری در کشورهای محل اقامت خود باشند. هدف از این برنامه افزایش آگاهی درباره موضوعات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جاری، ترویج گردشگری، تشویق سرمایه‌گذاری و مشارکت سایر جوانان و ساکنان محلی در فعالیتهای مرتبط با وطن است.

- «دفتر روابط دیاسپورا» در وزارت امور خارجه «وبسایت دیاسپورا» را راه‌اندازی کرده تا بدین ترتیب فرصتی برای آگاهی اعضای جامعه گرجستانی‌های مقیم خارج درباره تغییرات قانونگذاری و سیاسی در کشور فراهم شود و آنها بتوانند اطلاعاتی را درباره موضوعات مرتبط با جامعه گرجستانی‌های خارج از کشور به دست آورند.^۲

۲-۴. قانونگذاری

دولت گرجستان سیاست گسترده و مشخصی در رابطه با شهروندان مقیم خارج خود ندارد. با این حال در سال ۲۰۱۱ قانون «هموطنان ساکن خارج از کشور و سازمان‌های دیاسپورا» تصویب شد. هدف از این قانون تعریف اصول سیاست دولتی گرجستان در رابطه با شهروندان ساکن خارج، ایجاد بستری برای فعالیت مقامات دولتی جهت اجرای چنین سیاستی و نیز تعریف وضعیت قانونی شهروندان و سازمان‌های خارج از کشور بود. طبق قانون در اجرای این اهداف، دولت گرجستان بر اصول و هنجارهای حقوق بین‌الملل، اصول عدم دخالت در امور داخلی دیگر کشورها و حفاظت از حقوق بشر و آزادی متکی است. قانون مذکور دولت را موظف به حفظ روابط با شهروندان مقیم خارج از کشور، حفظ هویت ملی و تسهیل امکان بازگشت به کشور می‌کند. در این قانون سمت «نماینده افتخاری گرجستان برای موضوعات دیاسپورا» تعریف شده است؛ این فرد توسط مقام دولتی مربوطه، جهت تضمین هماهنگی کلی روابط بین وطن و شهروندان ساکن خارج و نیز برقراری ارتباط میان جامعه گرجستانی‌های ساکن خارج با جامعه شهروندان مقیم خارج دیگر کشورها منصوب می‌شود. نمایندگان افتخاری می‌توانند به طور کلی

1. Young Ambassadors Programme

2. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF).Diaspora Engagement mapping Georgia: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_Georgia-v.8.pdf

در قلمرو یک کشور و یا در هر بخشی که جمعیت بیشتری از شهروندان خارج‌نشین متمرکز باشند، فعالیت کنند. شهروند گرجستانی ساکن وطن یا شهروند ساکن خارج کشور - در صورت داشتن شرایطی مانند آشنایی با زبان، کمک به منافع کشور و توسعه اقتصادی، علمی و ... - ممکن است به‌عنوان نماینده افتخاری گرجستان انتخاب شود. ارتقای روابط بین دولت گرجستان با جامعه گرجستانی‌های مقیم خارج، ارتقای فعالیت‌های شهروندان و سازمان‌های خارج از کشور، بهبود مشارکت شهروندان خارج‌نشین در فرایندهای جاری کشور، بهبود حفاظت از حقوق و آزادی‌های شهروندان خارج از کشور از جمله وظایف «نماینده افتخاری گرجستان برای دیاسپورا» تعریف شده است. بودجه فعالیت‌های این نماینده باید از محل بودجه سالیانه کشور لحاظ شود.

قانون مذکور تأکید می‌کند که سازمان‌های متعلق به گرجستانی‌های خارج از کشور هم باید نزد مرجع دولتی مربوطه خود - یک پایگاه داده برای سازمان‌های خارج از کشور با هدف نظام‌سازی این سازمان‌ها ایجاد شده - ثبت‌نام کنند. این سازمان‌ها باید نسبت به تعمیق روابط فرهنگی و علمی میان گرجستان و شهروندان خارج از کشور اطمینان حاصل کنند و به تأسیس مؤسسات آموزشی گرجستان در کشور محل اقامت، توسعه برنامه‌های آموزشی برای تدریس زبان مادری، حفظ هویت فرهنگی و اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های مشترک کمک کنند. وزارت خارجه نهاد متولی مرتبط با امور قید شده در این قانون تلقی می‌شود.^۱

۳-۴. نهادسازی

دفتر روابط دیاسپورا در سال ۲۰۱۶ ذیل وزارت امور خارجه گرجستان تأسیس شد. این دفتر نهاد مسئول اصلی برای حفظ و تقویت ارتباطات با گرجستانی‌های خارج از کشور، توسعه و اجرای راهبرد دولتی درباره جامعه شهروندان مقیم خارج و حفظ هویت شهروندان خارج‌نشین است. هدف این دفتر پیاده‌سازی طرح‌ها و ابتکارات انحصاری برای جامعه گرجستانی‌های خارج از کشور است.^۲

۵. ازبکستان

۱-۵. سیاست‌گذاری

در سال‌های گذشته ازبکستان توجه زیادی به مسئله شهروندان مقیم خارج مبذول داشته و تمرکز خود را بر یک سیاست تعاملی با ازبک‌های ساکن خارج از کشور گذاشته است. در این راستا جمهوری ازبکستان به‌طور فزاینده‌ای همکاری‌های بین‌المللی و ارتباط با دیگر کشورها جهت دفاع و حفاظت از حقوق شهروندان خارج از کشور و همکاری با آنها را دنبال کرده است. ضمن اینکه در عرصه داخلی نیز

1. on Compatriots Residing Abroad and Diaspora Organisations: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/1524714/8/en/pdf>

2. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF). Diaspora Engagement mapping Georgia: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_Georgia-v.8.pdf

سیاست‌هایی در رابطه با جامعه شهروندان مقیم خارج ترتیب داده شده است:

- فرمان رئیس‌جمهور ازبکستان درباره «اقدامات برای تقویت بیشتر سیاست دولت جمهوری ازبکستان در زمینه همکاری با هموطنان خارج از کشور»^۱ در سال ۲۰۱۸ (اصلاح شده در سال ۲۰۱۹) اهداف اصلی سیاست دولت در زمینه همکاری با هموطنان مقیم خارج را تعیین می‌کند. این اهداف شامل کمک در شناسایی حقوق و آزادی‌های هموطنان ساکن خارج؛ حمایت از فعالیت‌های اختصاص یافته به حوزه میراث فرهنگی، علمی و معنوی؛ حفظ و توسعه زبان و سنت‌های ازبکستان در کشورهای میزبان هموطنان مقیم خارج؛ توسعه و تقویت روابط با هموطنان و سازمان‌های آنان برای افزایش ظرفیت‌های اجتماعی و اقتصادی ازبکستان؛ ارتقای روابط متقابل سودمند و دوستانه با کشورهای خارجی؛ اجرای شرایط قانونی، اجتماعی و اقتصادی در راستای منافع هموطنان مقیم خارج در حوزه کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های علمی، آموزشی و فرهنگی است.

- مقامات ازبکستان از طریق ارائه کمک‌های مفید و اجرایی و خارج کردن کارگران مهاجر آسیب‌پذیر طی شیوع ویروس کرونا، از حقوق و آزادی‌های ازبک‌های ساکن خارج از کشور حمایت کردند. در دوران شیوع کرونا، خطوط هواپیمایی کشور ازبکستان اتباع خود را از چین، روسیه، قزاقستان و دیگر کشورها جابه‌جا کرد. این موضوع بازتاب مؤثری در میان جامعه شهروندان مقیم خارج داشت.

- دولت ازبکستان مایل است تا هموطنان ساکن خارج از کشور را به کارآفرینی، سرمایه‌گذاری، فعالیت‌های علمی، آموزشی و فرهنگی در ازبکستان و بازگشت متخصصین تشویق کند. در سال ۲۰۱۷ دولت این روند را از طریق صدور دعوتنامه و ارائه ویزای ورود چندگانه به کشور پیگیری کرد. هدف این سیاست جذب هموطنان مقیم خارج و اعضای خانواده آنها و جذب متخصصین به‌منظور کار در پست‌های مدیریتی دولت و ارگان‌های مدیریت اقتصادی، سمت‌های اجرایی محلی، دیگر سازمان‌های دولتی کشور و یا به‌عنوان مشاور است.^۲

۲-۵. نهادسازی

- سال ۲۰۱۷ دولت ازبکستان به‌منظور جلب نظر جوانان ساکن خارج از کشور «انجمن جهانی جوانان ازبکستان»^۳ را توسط وزارت امور خارجه تأسیس کرد. این انجمن قصد دارد تا روح وطن‌پرستی، غرور و ترویج شیوه زندگی سالم را به هموطنان مقیم خارج از طریق برگزاری نشست‌ها، جشن‌ها، جشنواره‌ها و شب‌های ادبی با مشاهیر تحریک و ایجاد کند. انجمن مذکور به آگاهی جوانان مقیم خارج درباره اصلاحات صورت گرفته در داخل کشور، سازگاری هموطنان بازگشته به کشور با شرایط و یافتن جایگاه متناسب

1. measures for further enhancement of state policy of the Republic of Uzbekistan in the sphere of cooperation with compatriots living abroad

2. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF).Diaspora Engagement mapping Uzbekistan: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2021/10/CF_Uzbekistan-v.4.pdf

3. World Association of Youth of Uzbekistan

خود کمک می‌کند. البته این انجمن با چالش عدم اعتماد جوانان ازبک به سازمان‌های دولتی مواجه است و به همین جهت دستاوردهای آن محدود است.

- با توجه به مهاجرت بخش زیادی از شهروندان ازبک به‌عنوان نیروی کار به دیگر کشورها، دولت جهت قانونمندی و تسهیل استخدام نیروهای کاری مهاجر در خارج از کشور، «وزارت کار و اشتغال اجتماعی جمعیت جمهوری ازبکستان»^۱ را به‌عنوان یک وزارتخانه فرعی به‌وجود آورد. در سال‌های گذشته این وزارتخانه فرعی و دفاتر آن درباره چگونگی «تنوع‌بخشی» به کشورهای مقصد برای نیروی کار مهاجر ازبک که در جستجوی فرصت‌های شغلی در خارج از کشور از جمله کره جنوبی، ژاپن و کشورهای اروپای شرقی بوده‌اند، فعالیت داشته است. در همین راستا چندین توافقنامه میان ازبکستان با کشورهای مقصد در رابطه با سازماندهی نیروهای کار امضا شده است؛ با این حال همچنان تعداد مهاجران ازبک که به‌عنوان نیروی کار سازمان‌یافته در کشورهای مقصد جدید فعالیت داشته باشند، اندک است.

- بنیاد «الیورت آمیدی» ذیل آژانس توسعه خدمات عمومی تحت نظارت رئیس‌جمهور ازبکستان ایجاد شد. وظیفه این بنیاد تقویت ارتباطات با ازبک‌های متخصص و باتجربه، دعوت از آنها برای پست‌های معتبر مختلف در کشور و استفاده از ظرفیت‌های آنان جهت تقویت تصویری مثبت از ازبکستان در عرصه بین‌المللی است. بنیاد مذکور از سال ۲۰۲۰ مجوز جذب شهروندان خارج از کشور برای کار در ارگان‌های دولتی و اقتصادی و شرکت‌های دولتی، برگزاری سالیانه گردهمایی، کنفرانس‌ها و دیگر رویدادها را دارد.

- سازمان مردم‌نهاد «بیوک کلاچاک»^۲ به‌عنوان یک سازمان مدنی و اجتماعی در سال ۲۰۱۸ با حضور بیش از ۲۴۰ ازبک مقیم خارج ایجاد شد. اعضای این سازمان متشکل از متخصصان ازبک مقیم خارج از بیش از ۳۰ کشور هستند. این سازمان تلاش می‌کند با کمک نیروهای متخصص مقیم خارج، در اجرای اصلاحات اقتصادی و اجتماعی کشور و نیز ارتقای نیروهای متخصص در بهبود عملکرد و توسعه سریع دولت و جامعه کمک کند.^۳

۶. چین

۶-۱. سیاستگذاری

از زمان تأسیس جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹ تمرکز چین درخصوص شهروندان ساکن خارج از کشور عمدتاً بر چند موضوع متمرکز است: حفظ نسخه چینی سوسیالیسم؛ پیروی از نظریه دنگ شیائوپینگ معمار چین مدرن؛ اجرای کامل مفهوم علمی توسعه و مردمی‌محور ماندن برای کمک به

1. The Ministry of Labour and Social Employment of the Population of the Republic of Uzbekistan
2. Buyuk Kelajak
3. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF). Diaspora Engagement Mapping Uzbekistan: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2021/10/CF_Uzbekistan-v.4.pdf

چینی‌های خارج از کشور؛ تمرکز توأمان بر امور داخلی و امور خارجی چین در خارج از کشور و کمک به منافع کلی کشور در عین توجه به مزایایی برای چینی‌های خارج از کشور.^۱ حزب کمونیست چین جامعه شهروندان خارج از کشور را بازیگرانی مهم برای توسعه کشور می‌داند که جلب مشارکت آنان بخشی از سیاست «جوان‌سازی بزرگ ملت چین»^۲ تحت رهبری شی جین‌پینگ رئیس‌جمهور محسوب می‌شود. سیاست‌های دولت شی جین‌پینگ درباره شهروندان ساکن خارج، بر ابعاد اقتصادی و فرهنگی تمرکز دارد و دولت چین به دنبال جذب سرمایه، فناوری و استعداد چینی‌های ساکن خارج از کشور برای توسعه ملی و تبادلات فرهنگی است.^۳ اما یکی از دلایل اصلی توجه چین به شهروندان مقیم خارج، استفاده از ظرفیت‌های سیاسی آنان است. بدین ترتیب آن دسته از شهروندان خارج‌نشین که به حزب کمونیست چین وفادار هستند، گاهی می‌توانند به‌عنوان واسطه برای نفوذ سیاسی در کشور میزبان و در راستای منافع ملی کشور عمل کنند.^۴ در راستای افزایش مشارکت جامعه شهروندان مقیم خارج دولت چین سیاست‌های مختلفی را اتخاذ کرده است:

- سال ۲۰۱۸ سیاست «ویزای پنج ساله» تصویب شد که به خارجی‌ها و شهروندان مقیم خارج اجازه اقامت پنج ساله در چین یا ورود چندین باره به کشور طی این مدت را می‌دهد. هدف از این سیاست جذب بیشتر خارجی‌ها و افراد خارج از کشور با قومیت چینی با هدف انجام کسب‌وکار در داخل کشور است.

- «کنوانسیون کارآفرینان چینی در جهان» با هدف گردهمایی و جذب کارآفرینان چینی مقیم خارج و «کنفرانس دوستی انجمن‌های چینی خارج از کشور» با هدف برقراری ارتباط نزدیک میان انجمن‌های مرتبط با چینی‌های خارج‌نشین در سال ۱۹۹۱ سازماندهی شدند. این کنفرانس با حضور ۴۵۰ عضو انجمن‌های چینی‌های مقیم خارج از ۹۰ کشور دنیا، مورد توجه شی جین‌پینگ است.

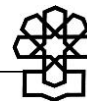
- طرح «توسعه سرزمین مادری و کمک سودمند به چینی‌های خارج از کشور» در سال ۲۰۰۲ از دو جز تشکیل شده است: الف) ارتقای تعامل متقابل بین چینی‌های خارج از کشور و مهاجران جدید (مهاجران پس از دهه ۱۹۸۰) در مقیاس جهانی از طریق فعالیت‌هایی نظیر: تطبیق و نزدیکی انجمن‌های چینی در شمال آمریکا با انجمن‌های موجود در جنوب شرقی آسیا جهت تسهیل همکاری، ارتقای انجمن‌های چینی و برنامه‌های آنان برای برگزاری نمایشگاه‌های تجاری و فناوری مبتنی بر وب در میان چینی‌ها در سراسر جهان؛ ب) تقویت ارتباطات میان جامعه چینی‌های خارج از کشور و سرزمین مادری است. به‌عنوان

1. Liu, G., & Du, Z. (2014). The People's Republic of China. INTERACT. European University Institute.

2. Great Rejuvenation of the Chinese Nation

3. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf

4. Oscar Almén (2020). "The Chinese Communist Party and the Diaspora— Beijing's extraterritorial authoritarian rule". Swedish Defence Research Agency (FOI): <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4933--SE>

مثال نمایندگانی از چین به شمال آمریکا فرستاده شدند تا آگاهی جامعه شهروندان خارج‌نشین درباره سیاست کشور برای جذب چینی‌های بازگشته به میهن را افزایش دهند.^۱

۲-۶. قانونگذاری

از سال ۱۹۸۲ جمهوری خلق چین قانونگذاری درخصوص جامعه شهروندان خارج از کشور را آغاز کرده است:

- براساس ماده (۵۰) قانون اساسی ۱۹۸۲ (اصلاح شده در سال ۲۰۰۴) جمهوری خلق چین از حقوق و منافع مشروع چینی‌های خارج از کشور و بازگشت آنها و هریک از اعضای خانواده حمایت می‌کند.
- قانون «حمایت از حقوق و منافع چینی‌های از خارج برگشته و اعضای خانواده چینی‌های خارج از کشور»^۲ (مصوب در سال ۱۹۹۰ و تجدیدنظر در سال ۲۰۰۰) بر اصل «رفتار برابر بدون تبعیض؛ جهت مراقبت در شرایط متناظر» در راستای احقاق حقوق و منافع چینی‌های بازگشته و خانواده‌هایشان مبتنی است.^۳ قانون مذکور در ۲۱ ماده بر حقوق شهروندان به وطن بازگشته و خانواده‌های آنان برابر با شهروندان مقیم چین و وظیفه دولت در حمایت از حقوق آنان تأکید می‌کند. طبق این قانون دولت موظف است تا مطابق با شرایط و ویژگی‌های شهروندان چینی به وطن بازگشته و اعضای خانواده آنها رفتار مناسب داشته و اقدامات خاص مرتبط به آنها توسط «شورای دولتی» یا اداره‌های صالح ذیل شورا را ترتیب دهند. قانون مقرر می‌کند که چینی‌های به وطن بازگشته باید از فرصت حضور در «کنگره ملی خلق» و کنگره‌های محلی خلق در مکان‌هایی که تعداد زیادی از شهروندان چینی به کشور بازگشته حضور دارند، برخوردار باشند. همچنین شهروندان به کشور بازگشته باید از حق ایجاد سازمان‌های عمومی مطابق با قانون، تضمین حقوق قانونی و منافع برخوردار باشند و امکان انجام فعالیت‌های اجتماعی مشروع متناسب با نیازهای خود را داشته باشند. ضمن اینکه اموال این سازمان‌ها باید مطابق قانون حفظ شود و هیچ شخص و یا سازمانی نمی‌تواند نقض کند. قانون مقرر می‌کند که دولت‌های محلی باید در سطوح مختلف از چینی‌های به کشور بازگشته و خانواده‌های آنان برای سرمایه‌گذاری در ایجاد شرکت‌های صنعتی و تجاری، مشارکت در عرصه کشاورزی، دامداری و ماهیگیری حمایت کنند و حقوق و منافع آنان توسط قانون حفاظت شود. همچنین درباره دانشجویان و کودکان چینی که به وطن بازگشته‌اند، باید مطابق با مقررات دولتی مربوطه، ملاحظات خاصی در رابطه با پذیرش آنان در مدارس و اشتغال لحاظ شود. ضمن اینکه چینی‌هایی از خارج بازگشته و اعضای خانواده آنها که بنا به دلایلی مانند بازنشستگی و یا ترک شغل به دلایل موجه، مشاغل خود را رها کرده‌اند، همچنان باید پس از خروج از کشور حقوق بازنشستگی خود را دریافت کنند.^۴

1. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf

2. Protection of the Rights and Interests of Returned Overseas Chinese and the Family Members of Overseas Chinese

3. Liu, G., & Du, Z. (2014). The People's Republic of China. INTERACT. European University Institute.

4. Laws of the People's Republic of China: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/potraiiorocatfmooc998/>

۳-۶. نهادسازی

مقامات چینی مسئول در خصوص امور چین در خارج از کشور شامل: دفتر شورای دولتی امور چینیان خارج از کشور، وزارت امور خارجه، وزارت منابع انسانی و امنیت اجتماعی (مرتبط با متخصصان و دانشجویان به وطن بازگشته) و اداره دولتی امور کارشناسان خارجی امور چین در خارج از کشور (مرتبط با امور کارشناسان چینی در خارج از کشور) هستند. در مجموع چین مجموعه‌ای یکپارچه از مکانیسم‌های نهادی در سطوح مرکزی تا محلی برای سیاست‌های خود درباره شهروندان ساکن خارج دارد و این مجموعه توسط مکانیسم‌های دیگری مانند بخش‌های کنسولی در سفارتخانه‌ها و انواع دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی مرتبط حمایت و تسهیل می‌شود.^۱

- مجمعی متشکل از «اداره امور چینی‌های خارج از کشور»، «وزارت دارایی» و «وزارت امنیت عمومی» درباره چینی‌های از خارج بازگشته و بستگان آنها وجود دارد. این مجمع تأکید می‌کند که همه دانشجویان از خارج بازگشته باید بدون توجه به نگرش‌های سیاسی مورد استقبال قرار گیرند. همچنین کارفرمایان شرکت‌هایی که کارکنان خود را به خارج از کشور فرستاده‌اند، باید با آنها در تماس باشند و ارتباط نزدیک خود را با کارکنان حفظ کنند.^۲

۷. لهستان

۱-۷. سیاستگذاری

کشور لهستان عمدتاً شهروندان خارج از کشور خود را جامعه مهاجران لهستانی و اقلیت‌های لهستانی تبار در دیگر کشورها می‌داند. لذا جمعیت زیادی را به‌عنوان لهستانی‌های خارج از کشور دارد که نیازمند سیاستگذاری و قانونگذاری هستند.

- سال ۲۰۱۵ «برنامه دولتی همکاری با جامعه لهستانی‌های خارج از کشور برای سال ۲۰۲۰-۲۰۱۵» تصویب شد. این سند اصل مشارکت در همکاری بین دولت لهستان و جامعه لهستانی‌های خارج از کشور را برجسته می‌کند. برنامه پنج هدف راهبردی را دنبال می‌کند: حمایت از تدریس زبان لهستانی در میان جامعه مهاجر خارج از کشور به‌ویژه کودکان؛ حفظ و تقویت هویت لهستان از طریق گسترش دسترسی به فرهنگ ملی؛ ظرفیت‌سازی برای انجمن‌های لهستانی در خارج از کشور؛ حمایت از مهاجران لهستانی در بازگشت به وطن؛ و تسهیل توافق با مردم لهستانی تبار و توسعه ارتباطات بین جامعه لهستانی‌های مقیم خارج و کشور با تمرکز بر حوزه جوانان، علم، فرهنگ و اقتصاد. اقدامات متعددی در این سند لحاظ شده که هدف آنها تسهیل بازگشت مهاجران اقتصادی به کشور و ادغام مجدد آنها در بازار کار و سیستم

1. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf
2. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf

آموزشی است. از جمله، اقداماتی مشابه بحران‌های مالی ۲۰۰۷-۲۰۰۹ اتحادیه اروپا که دولت لهستان برنامه‌ای برای تسهیل بازگشت شهروندان مقیم خارج تدوین کرد. طبق این برنامه یک «کمپین اطلاعاتی» و یک «پورتال اطلاعاتی» راه‌اندازی شد که سعی در ارائه اطلاعات صحیح از وضعیت اقتصادی و شرایط بازگشت به کشور داشتند. پورتال بسته کاملی از اطلاعات قابل استفاده برای شهروندان بازگشته به کشور مانند روش‌های مدیریت و رعایت مقررات قبل و بعد از بازگشت، نحوه جستجو برای شغل یا چگونگی ثبت‌نام کودکان در سیستم مدارس لهستان را ارائه می‌دهد.

- «مرکز توسعه آموزش لهستانی‌های خارج از کشور» برنامه‌های آموزشی خلاقانه‌ای را برای کودکان لهستانی مقیم خارج، کتاب‌های درسی و کمک آموزشی به زبان لهستانی (مانند کتاب‌های آنلاین برای کودکان)، یادگیری آنلاین (درس‌ها و مشاوره‌های آنلاین) خدمات مشاوره و آموزش‌های حرفه‌ای برای معلمان شاغل در خارج از کشور را ارائه می‌کند. سایر مؤسسات درگیر در این زمینه وظیفه انتشار فرهنگ و میراث ملی لهستان را برعهده دارند. آنها رویدادهای فرهنگی، جشنواره‌های فیلم و سخنرانی‌ها را برای ترویج فرهنگ لهستان در خارج از کشور سازماندهی می‌کنند.^۱

۲-۷. نهادسازی

سیاست کشور لهستان درباره شهروندان خارج از کشور را عملاً چند ارگان مختلف دولتی اجرا می‌کنند. مهم‌ترین نهاد دولتی درگیر در اجرای سیاست‌های مرتبط با این حوزه، وزارت امور خارجه است که چندین نماینده و دفتر در ذیل آن سیاست‌های مرتبط با جامعه شهروندان لهستانی و لهستانی‌تبارهای مقیم خارج را پیگیری می‌کنند:

- «وزیر صالح برای امور خارجی»^۲ همه اقدامات در زمینه همکاری با جامعه لهستانی‌های خارج از کشور را در حوزه‌های مختلف هماهنگ می‌کند.

- «دفتر همکاری با شهروندان لهستانی و لهستانی‌تبارهای خارج از کشور» هر دو عملکرد اجرایی ناشی از هماهنگی‌های وزارت خارجه در دولت و نظارت بر اجرای سیاست جامعه لهستانی‌های خارج از کشور در مأموریت‌های دیپلماتیک را برعهده دارد.

- در ساختار وزارت خارجه چند دفتر منطقه‌ای به‌منظور فعالیت در مناطق خاص (اروپا، جمهوری‌های شوروی سابق و آمریکا) وجود دارد. این دفاتر مسئول همکاری با جوامع لهستانی خارج‌نشین در زمینه روابط دوجانبه به‌ویژه با حامیان حقوق لهستانی‌تبارهای خارج از کشور هستند.

- «اداره دیپلماسی عمومی و فرهنگی» مسئول دیپلماسی عمومی و همکاری با جامعه لهستانی‌های خارج از کشور در راستای بهبود تصویر لهستان است.

1. Magdalena Lesińska and Izabela Wróbel (2020). *Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Polish Citizens Abroad*. Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_22#Fn1_source

2. Minister Competent for Foreign Affairs

علاوه بر اینها، وظایف خاصی را دیگر وزارتخانه‌ها و دفاتر مرکزی لهستان در خصوص جامعه لهستانی‌های خارج از کشور انجام می‌دهند.

- در ساختار وزارت آموزش و علوم ملی «مرکز توسعه آموزش لهستانی‌های خارج از کشور» نقش مهمی را در آموزش زبان، فرهنگ و شناخت سرزمین مادری در میان لهستانی‌تبارهای خارج از کشور به‌ویژه کودکان ایفا می‌کند.

- وزارت خانواده، سیاست‌های کار و اجتماعی نیز وظیفه حفاظت از کارگران لهستانی ساکن خارج از کشور از طریق امضای توافقات دوجانبه در رابطه با امنیت اجتماعی، اشتغال یا ممانعت از دریافت مالیات مضاعف را برعهده دارد. ذیل این وزارتخانه «دفتر کهنه سربازان جنگ و قربانیان»^۱ وظایف خاصی را در رابطه با تأمین حقوق و مزایای جانبازان لهستانی مقیم خارج دنبال می‌کند. ضمن اینکه وزارتخانه مذکور همراه با وزارت امور داخلی، مسئولیت تسهیل بازگشت مهاجران به لهستان را برعهده دارد.

- «آژانس لهستان برای مبادلات علمی» درون وزارت علوم و آموزش عالی، برنامه‌های بورس تحصیلی برای جوانان دارای تبار لهستانی ارائه می‌دهد.

- همکاری اقتصادی با جوامع لهستان در خارج از کشور یکی از وظایف وزارت اقتصاد است که از طریق بخش‌های تبلیغات تجاری و سرمایه‌گذاری در سفارتخانه‌های لهستان، اتاق‌های بازرگانی، ارائه اطلاعات اقتصادی و «آژانس سرمایه‌گذاری خارجی» برای شهروندان مقیم خارج سعی در جذب سرمایه آنان دارد.^۲

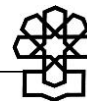
در میان همه این نهادها، مجلس به‌طور خاص در امور مربوط به جامعه لهستانی‌های خارج از کشور درگیر است و به‌صورت سالیانه منابع مالی جداگانه‌ای در بودجه سنا، به مسئله جامعه لهستانی‌های مقیم خارج اختصاص داده می‌شود. ارگان اصلی قانونگذاری در زمینه شهروندان لهستانی و لهستانی‌تبارهای ساکن خارج از کشور «مجلس سنا» است.

- یک کمیته دائمی «امور مهاجرت و ارتباطات با لهستانی‌تبارهای خارج از کشور» و یک سازمان اداری تحت عنوان «اداره لهستانی‌ها» وجود دارد که به سناتورها و مجلس درباره امور مربوط به جامعه لهستانی‌ها در خارج از کشور اطلاع‌رسانی می‌کند.

- سال ۲۰۰۲ «شورای مشورتی دیاسپورا لهستانی» به‌عنوان زیرساخت مشورتی در زمینه سیاست‌های مربوط به جامعه شهروندان و لهستانی‌تبارها با حضور نمایندگان «سازمان‌های بزرگ دیاسپورا» ایجاد شد. ۱۲ عضو این شورا از میان شهروندان مقیم خارج یا افراد لهستانی‌تبار از سوی «سازمان‌های دیاسپورا» پیشنهاد و توسط سخنگوی سنا منصوب می‌شوند. وظیفه شورا ارائه دیدگاه‌ها و نظرها درباره موضوعات مهم برای جامعه لهستانی‌های مقیم خارج و تهیه پیش‌نویس قوانین مرتبط با آنهاست.

1. Office for War Veterans and Victims of Oppression

2. Magdalena Lesińska and Izabela Wróbel (2020). *Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Polish Citizens Abroad*. Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_22#Fn1_source

- به منظور همکاری با وزارتخارجه در مسائل مهم مرتبط با امور جامعه لهستانی‌های خارج از کشور، ارگان‌های مشورتی در کشورهای مقصد وجود دارد. این ارگان‌های مشورتی متشکل از ۱۵-۱۰ کارشناس از میان اتباع لهستانی مقیم خارج یا افراد دارای تبار لهستانی و فعال در «سازمان‌های دیاسپورا» هستند که سفیر یا مدیر کنسولگری منصوب می‌کنند. اما مشورت با این شوراها ضرورت ندارد و در عمل انتصاب، ترکیب و دامنه فعالیت‌های آنها به تصمیم سفیر یا مدیر کنسولگری در هر کشور بستگی دارد.

- «کنگره جهانی جامعه لهستانی‌ها و لهستانی‌تبارهای خارج از کشور»^۱ دیگر ارگان مشورتی است که هرچند سال تحت حمایت مجلس سنا یا رئیس‌جمهور در لهستان با حضور «نمایندگان مسئول سازمان‌های دیاسپورا» از سراسر جهان برگزار می‌شود. دستور کار کنگره مشتمل بر مسائل مربوط به ارتقای فرهنگ لهستان در خارج از کشور و وضعیت اقلیت‌های لهستانی در کشورهای شرقی است.

۸. مراکش

۸-۱. سیاستگذاری

سیاست‌های دولت مراکش درباره شهروندان خارج از کشور «بسیج سرمایه‌های انسانی و مالی» آنان را در اولویت قرار داده است. این سیاست‌ها طولانی‌مدت و گسترده هستند. بر همین اساس هم تعدادی از ابتکارات برای تسهیل دسترسی شهروندان مقیم خارج به حقوق اجتماعی مانند بهره‌مندی از نتایج کنوانسیون‌های دوجانبه با کشورهای مقصد و ایجاد برنامه‌های اجتماعی توسط نهادهای مسئول در حوزه سیاست‌ها برای شهروندان مقیم خارج اتخاذ شده است.

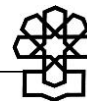
- از اقدامات اولیه دولت مراکش برای ارتباط با جامعه شهروندان ساکن خارج از کشور، بهبود خدمات کنسولی در کشورهای میزبان بود؛ زیرا به‌رغم شبکه کنسولی گسترده مراکش، کیفیت پایین ارائه خدمات منجر به ناامیدی و نارضایتی مراکشی‌های مقیم خارج شده بود. لذا از سال ۲۰۱۵ بهبود خدمات کنسولی به یک اولویت دولتی تبدیل شد که در نتیجه آن تعداد زیادی از کارکنان کنسولی اخراج و نیروهای جدید جایگزین شدند.

- قانون اساسی جدید کشور مراکش مصوب سال ۲۰۱۱ برخی از اصول راهنمای سیاست‌های کشور در قبال شهروندان ساکن خارج را ارائه می‌دهد. طبق ماده (۱۶) قانون اساسی، دولت مراکش قصد دارد تا سهم مراکشی‌های ساکن خارج از کشور را در توسعه وطن تقویت و روابط صمیمی و همکاری با دولت‌ها و جوامع کشورهای مقصد را تشدید کند. درحقیقت این مسئله نشان می‌دهد که سیاست‌های مراکش درباره جامعه شهروندان مقیم خارج، بر مشارکت آنها در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور متمرکز است. البته به‌طور سنتی جامعه مراکشی‌های ساکن خارج، جریان‌های بزرگی از وجوه نقد را به سرزمین مادری خود روانه می‌کنند. اما

در عین اهمیت این وجوه، سیاست‌های فعلی دولت مراکش درباره شهروندان مقیم خارج عمدتاً بر بسیج منابع انسانی و جذب سرمایه متمرکز است. بدین‌منظور دولت مراکش تلاش می‌کند از روش‌هایی مانند: حمایت از کارآفرینی فراملی (ارائه راهنمایی فردی برای استارت‌آپ‌ها)، تحریک سرمایه در املاک و مستغلات و دیگر بخش‌ها (از طریق کاهش نرخ مالیات و برنامه‌های سرمایه‌گذاری هدفمند)، راه‌اندازی پلتفرم‌هایی برای بسیج و ایجاد شبکه‌های کسب‌وکار و نیز انتشار اطلاعات در این زمینه استفاده کند. جامعه مهاجر خارج‌نشین مراکش سالیانه حدود ۷ میلیارد دلار بازگشت سرمایه به کشور دارند که در غالب انواع سرمایه‌گذاری - خرید ملک و ایجاد کسب‌وکار - بوده است. بخش زیادی از این سرمایه ناشی از بازگشت دو میلیون از شهروندان ساکن خارج در تعطیلات تابستانه به کشورشان برای گردشگری است.

- علاوه بر تمرکز اجتماعی و اقتصادی، ایده‌های «حفظ روابط فرهنگی و هویت ملی» موضوع محوری سیاست‌ها و گفتمان دولت مراکش درباره شهروندان مقیم خارج است. با این هدف چندین برنامه یادگیری از جمله آموزش زبان عربی و فرهنگ مراکش در کشورهای مقصد و یک پلتفرم برای یادگیری آنلاین زبان عربی توسط بنیاد حسن دوم اجرا می‌شود. علاوه بر این، تورهای گردشگری در وطن یا برنامه‌های جذب گروه‌های سنی مختلف با هدف آشنایی کودکان و نوجوانان با فرهنگ، تاریخ و جامعه مراکش برگزار می‌شود. یک نمونه از این برنامه‌ها، دانشگاه‌های فصلی برای دانشجویان و دانش‌آموزان تحصیلات عالی (۲۵-۱۸ سال) و کمپ‌های تابستانه برای کودکان است. ضمن اینکه نهادهای مراکشی مسئول در این حوزه، با هدف حمایت از گسترش فرهنگ و سبک زندگی مراکشی، تورهای تئاتر برگزار و حتی مراکز فرهنگی در جوامع میزبان تأسیس می‌کنند.

- دولت مراکش در سطح بین‌المللی هم اقدام به امضای کنوانسیون‌های دوجانبه با برخی از کشورهای مقصد با هدف حمایت اجتماعی از شهروندان مقیم خارج خود کرده است. به‌ویژه اینکه از سال ۱۹۶۰ بخش زیادی از نیروی کار مراکش به خارج از کشور مهاجرت کردند. این موافقتنامه‌ها با کشورهای همچون فرانسه، اسپانیا، بلژیک و هلند امضا شده است. این کنوانسیون‌ها تضمین می‌کنند که نیروهای کار مراکش در خارج از کشور از حقوق و تعهدات امنیت اجتماعی یکسانی با شهروندان کشور محل اقامت خود برخوردار باشند. همچنین اطمینان حاصل می‌شود که شهروندان مراکشی مقیم خارج تحت شرایط خاص، مزایای امنیت اجتماعی وطن را نیز دریافت کنند و در صورت بازگشت به وطن هم حقوق اجتماعی که در کشور میزبان از آن برخوردار بوده‌اند، در مراکش هم به رسمیت شناخته می‌شود. ضمن اینکه چنین کنوانسیون‌هایی به‌منظور برخورداری نیروهای مراکشی ساکن خارج از مزایای امنیت اجتماعی، تضمین می‌کنند تا سابقه فعالیت آنان در هر دو کشور مبدأ و مقصد تجمیع شود. باین‌حال کنوانسیون‌های مذکور تنها شامل مهاجران مراکشی و بستگان آنها با وضعیت اقامت قانونی و شاغل در

کشورهای محل اقامت (یا وضعیت معادل آن) می‌شود.^۱

۲-۸. نهادسازی

- نهادها و بنیادهای ملی سهم مهمی در امور مراکشی‌های ساکن خارج دارند. «نماینده وزارتخانه» ذیل وزارت امور خارجه و همکاری بین‌المللی مسئول امور جامعه مراکشی‌های خارج از کشور و مهاجرت را برعهده دارد. این اداره، مسئول آماده‌سازی و اجرای سیاست‌های دولتی درخصوص مراکشی‌های مقیم خارج و مهاجران داخل کشور از طریق همکاری با دیگر وزارتخانه‌ها و نهادهای داخلی و خارجی است.

- دومین نهاد «بنیاد حسن دوم»^۲ است. هدف این بنیاد حمایت از روابط بین مراکشی‌های ساکن خارج با سرزمین مادری و کمک به مهاجران ساکن مراکش برای غلبه بر مشکلاتشان است. بنیاد مذکور آموزش زبان و فرهنگ و فعالیت‌های فرهنگی برای کودکان را سازماندهی می‌کند و از دیگر سو کمک‌های قضایی، اقتصادی و اجتماعی برای شهروندان مقیم خارج ارائه می‌دهد.

- سومین ارگان مسئول، ارگان مشورتی ملی موسوم به «شورای جامعه مراکشی‌های ساکن خارج از کشور» است. مسئولیت‌های این نهاد شامل نظارت و ارزیابی سیاست‌های عمومی کشور درخصوص اتباع خود در خارج از کشور است. مسئولیت صدور اعلامیه برای تضمین دفاع از منافع مراکشی‌های ساکن خارج و تقویت مشارکت آنها در توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی کشور برعهده این ارگان مشورتی است. هدف از ایجاد این نهاد تقویت روابط دیپلماتیک و همکاری بین مراکش و کشورهای مقصد مهاجران مراکشی است.

- از سال ۲۰۰۰ «بنیاد همبستگی محمد پنجم»^۳ به‌عنوان یک سازمان بشردوستانه مسئول اجرای مأموریت سالیانه «مرحبا»^۴ است؛ مرحبا به‌عنوان یک «مأموریت بشردوستانه متشکل از مدیریت انتقال ۲/۵ میلیون مراکشی خارج‌نشین بین کشورهای میزبان خود در اروپا و وطن در فصل تابستان» است. نکته حائز اهمیت این است که همه نهادهای مسئول در حوزه جامعه مراکشی‌های ساکن خارج، در سطح ملی واقع شده‌اند که بازتاب‌دهنده نظام سیاسی متمرکز کشور مراکش است.

۹. ترکیه

۱-۹. سیاستگذاری

سابقه ارتباط دولت ترکیه با جامعه ترکیه‌تبارهای خارج از کشور به دهه ۱۹۹۰ یعنی هم‌زمان با تلاش

1. Rilke Mahieu (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Moroccan Citizens Abroad". Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51237-8_13#:~:text=The%20focus%20of%20Moroccan%20diaspora,position%20on%20the%20political%20agenda.

2. Hassan II Foundation

3. Mohammed V Solidarity Foundation

4. Marhaba

ترکیه برای الحاق به اتحادیه اروپا بازمی‌گردد. در این مقطع هدف از ارتباط با ترکیه‌تباران مقیم خارج، تسهیل ادغام شهروندان ترکیه در کشورهای محل اقامت و تمایل به حمایت از خواسته‌های آنان بود. با این حال در تمام این مدت دولت ترکیه تنها به صورت انتخابی در موضوعات مربوط به جامعه شهروندان ساکن خارج مداخله می‌کرد و تا زمان روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه، ترکیه‌تباران خارج از کشور به‌عنوان «دیاسپورا» مورد توجه نبودند. ماده (۶۲) قانون اساسی ترکیه اعلام می‌دارد که دولت موظف است اقدامات لازم جهت اطمینان از وحدت خانواده، آموزش فرزندان و آموزش کودکان، امنیت اجتماعی شهروندان مقیم خارج را انجام دهد تا روابط خود را با میهن خود حفظ کنند و در صورت نیاز برای بازگشت آنان به میهن کمک کند. از سال ۲۰۰۲ و با روی کار آمدن «حزب عدالت و توسعه» روند مشخصی از اقدامات برای سازماندهی جامعه ترکیه‌تباران مقیم خارج صورت گرفت که هم‌زمان شامل دستورالعمل‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌شد.^۱

ترکیه معاصر با رویکرد «پیش‌کنشگرانه» و «عثمانی جدید» در سیاست خارجی خود، تقویت نفوذ در میان جامعه ترکیه‌تباران مقیم خارج را به یکی از اولویت‌های خود تبدیل کرده است.^۲ لذا سیاست ترکیه در قبال ترکیه‌تبارهای خارج‌نشین را باید در بستر سیاست خارجی فراملیتی مشاهده کرد. از نگاه حزب عدالت و توسعه، جامعه ترکیه‌تباران ساکن خارج از اهمیت استراتژیک برای اهداف سیاست داخلی و خارجی برخوردار هستند.^۳ در همین راستا دولت ترکیه سیاست‌هایی را درباره جامعه ترکیه‌تباران مقیم خارج دنبال می‌کند:

- طرح صریح مردم خارج از کشور به‌عنوان «جامعه دیاسپورا». سال ۲۰۱۱ احمد داوود اوغلو وزیر خارجه وقت ترکیه «دیاسپورا ترکیه» را این‌گونه تعریف کرد: «هر فردی که در آناتولی به دنیا آمده، بدون توجه به مذهب و قومیت، دیاسپورا ترکیه محسوب می‌شود ... ما با هر ارمنی و هر عضو کلیسای ارتدوکس که از ترکیه مهاجرت کرده‌اند، صحبت خواهیم کرد. ما درباره گذشته مشترک صحبت می‌کنیم».^۴

- تغییر قانون رأی‌گیری از شهروندان خارج از ترکیه: مشارکت شهروندان مقیم خارج در انتخابات داخلی کشور، یکی از مکانیسم‌های مؤثر برای تقویت روابط سیاسی در پروژه‌های افزایش مشارکت شهروندان خارج‌نشین است.^۵ سال ۲۰۱۲ قانون رأی‌گیری از شهروندان خارج از ترکیه تسهیل و از سال ۲۰۱۴

1. <https://www.migrationinstitute.org/blog/turkey2019s-diaspora-engagement-policy-under-the-justice-and-development-party>

2. Moshe Dayan Center (MDC) (2019). " Turkey's Diaspora Policy and the "DİTİB" Challenge": <https://dayan.org/content/turkeys-diaspora-policy-and-ditib-challenge>

3. Yasar Aydan (2014). The new Turkish Diaspora Policy. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP10_adn.pdf

4. Yasar Aydan (2014). The new Turkish Diaspora Policy. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP10_adn.pdf

5. <https://greekcitytimes.com/2020/09/17/how-turkey-influences-german-politics-erdogans-power-and-the-akp-networks/>

اجرای شد. آرای ترکیه‌تباران خارج از کشور یک حوزه انتخاباتی مؤثر برای رجب طیب اردوغان رئیس‌جمهور ترکیه و حزب عدالت و توسعه محسوب می‌شود؛ به‌عنوان نمونه نیمی از ترکیه‌تباران ساکن آلمان همچنان شهروندان ترکیه و دارای حق رأی برای شرکت در انتخابات ترکیه هستند.^۱ سال ۲۰۱۷ در همه‌پرسی تغییرات قانون اساسی ترکیه ۶۵ درصد از ترکیه‌تباران ساکن آلمان به نفع اردوغان رأی دادند. در حالی که در انتخابات ۲۰۱۴ میزان مشارکت شهروندان ترکیه‌تبار مقیم آلمان ۱۸,۹۳ درصد بود، این رقم در انتخابات سال ۲۰۱۸ به ۴۵,۷ درصد رسید که بیشترین استقبال از حزب عدالت و توسعه بود. حزب عدالت و توسعه در انتخابات سال ۲۰۱۸ بخش قابل توجهی از کمپین انتخاباتی خود را به سیاست‌هایی درباره شهروندان مقیم خارج اختصاص داد. ضمن اینکه ادراکات مثبت درباره تغییرات اقتصادی-اجتماعی تحت حکومت این حزب، ارائه خدمات بهتر در مؤسسات مختلف دولتی در داخل و خارج از ترکیه، شخصیت رجب طیب اردوغان و سیاست‌های او بر جذب آرای رأی‌دهندگان اثرگذار بود.^۲

- اگرچه مسئله تأکید بر حفظ میراث فرهنگی یعنی زبان ترکی و هویت سنی، تنها منحصر به حزب عدالت و توسعه نیست و ریشه در سیاست‌های پس از کودتای ۱۹۸۰ دارد، اما تلاش‌های دولت عدالت و توسعه در «مبارزه با اسلام‌هراسی» متمایز است. به‌ویژه اینکه دولت ترکیه در سال‌های اخیر این مبارزات را تشدید کرده و دایره شمول آن را مسلمانان ترکیه‌ای و غیرترکیه‌ای سنی مذهب قرار داده است. درحقیقت ترکیه در بستر افزایش نگرانی‌های اجتماعی و سیاسی در کشورهای مقصد به‌ویژه آلمان پیرامون مسئله مهاجرت و ادغام مسلمانان، خود را به‌عنوان مدافع و حامی شهروندان مسلمان سنی در خارج از مرزهای کشور نشان داده است.

- در قلمرو اقتصادی، چندین سیاست برای تشویق سرمایه‌گذاری و مشارکت اقتصادی شهروندان ترکیه در خارج از کشور اجرا شده است. با تغییر در قانون مالیات بر ارزش‌افزوده، اتباع ترکیه که بیش از ۶ ماه در خارج از کشور کار کنند یا اقامت داشته باشند به‌عنوان سرمایه‌گذار خارجی مقیم خارج، در زمان خرید املاک و مستغلات از پرداخت مالیات بر ارزش‌افزوده تا وقتی که پرداخت به اشخاص حقیقی یا حقوقی در ترکیه باشد، معاف هستند. علاوه بر این تا سال ۲۰۱۷ وجوهی که به‌صورت نقدی از سوی ترکیه‌تباران مقیم خارج به کشور ارسال می‌شد، از نظارت، مالیات و هزینه‌های جانبی بر جابه‌جایی پول معاف بودند. این مقررات در ماه ژوئن ۲۰۱۷ به‌دلیل توافقنامه تبادل اطلاعات مالیاتی در میان کشورهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۳ لغو شد. اما در سال ۲۰۱۸ قانون جدیدی درباره جریان وجوه نقد بازگشته به کشور، وضع شد که طبق آن ترکیه‌تباران مقیم خارج، در صورت انتقال دارایی‌های خود مانند پول، طلا، اوراق بهادار و دیگر ابزارهای بازار سرمایه به ترکیه

1. <https://greekcitytimes.com/2020/09/17/how-turkey-influences-german-politics-erdogans-power-and-the-akp-networks/>

2. Adar, Sinem (2020). "Rethinking Political Attitudes of Migrants from Turkey and Their Germany-Born Children". Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): <https://www.swp-berlin.org/publikation/rethinking-political-attitudes-of-migrants-from-turkey-and-their-germany-born-children>

3. OECD

و اعلام آنها به بانک‌های کشور از هزینه‌های جانبی و مالیات معاف هستند.

۲-۹. نهادسازی

علاوه بر نهادهای دولتی و خصوصی مسئول در داخل کشور، یکی از سیاست‌های اصلی دولت ترکیه در زمینه مدیریت جامعه شهروندان مقیم خارج، تأسیس و حمایت از سازمان‌های متعلق به جامعه ترکیه‌تباران خارج‌نشین است. دولت ترکیه این کار را با هدف سازماندهی جوانان، نفوذ فراملیتی از طریق بازیگران دولتی و مدنی در حوزه آموزش، فرهنگ و دین و مهم‌تر از همه ایجاد درکی گسترده درباره «دیاسپورا ترکیه» از طریق وحدت دینی دنبال می‌کند.^۱

- «اداره کل خدمات و امور خارجی برای کارگران خارج از کشور»^۲ تحت نظارت وزارت کار، خدمات اجتماعی و خانواده، یکی از ارگان‌های مسئول در حوزه سیاست‌های کشور درباره ترکیه‌تباران مقیم خارج است. این اداره مسئول حفاظت و بهبود حقوق و منافع کارگران ترکیه‌تبار مقیم خارج در کشورهای مقصد از طریق ارائه کمک و مشاوره درباره مشکلات آنها و یا فراهم کردن شرایط بازگشت به کشور است. هدف اداره مذکور نظارت بر انواع اشتغال و تعداد نیروی کار ترکیه در خارج از کشور، توسعه سیاست‌های مرتبط، هماهنگی موافقتنامه‌های امنیت اجتماعی با دیگر کشورها و حفظ ارتباط با نهادهای بین‌المللی کار و امنیت اجتماعی در راستای حمایت از نیروی کار ترکیه در کشورهای دیگر است.

- یکی از تغییرات نهادی قابل توجه در سیاست‌های ترکیه تأسیس «ریاست ترک‌های خارج از کشور و جوامع وابسته»^۳ تحت نظارت وزارت فرهنگ و گردشگری است. این نهاد پایه اصلی نهادینه‌سازی روابط دولت ترکیه با شهروندان، اتباع، جوامع دارای نصب و قومیت مشابه در خارج از کشور، دانشجویان بین‌المللی و مسلمانان ترکیه‌تبار است.

- «شورای کسب‌وکار ترکیه»^۴ به صورت نیمه‌مستقل ذیل «هیئت روابط اقتصادی خارجی» فعالیت می‌کند. شورا مسئولیت تقویت روابط تجاری و اقتصادی در میان جامعه کسب‌وکار ترکیه‌ای‌های خارج از کشور، تقویت و انتشار بیشتر «دیاسپورا ترکیه»، ایجاد مرکزی برای همه انواع مشکلات موجود در مسیر کارآفرینان ترکیه‌ای مقیم خارج و هدایت تلاش‌ها برای ایجاد تصویری قوی از ترکیه در جهان را برعهده دارد.

- «هیئت مشورتی شهروندان ترکیه در خارج از کشور» ارگان اصلی مشورتی است که از طریق آن اتباع ترکیه در خارج از کشور می‌توانند دیدگاه‌های خود را درباره حوزه‌های خاص منافع ابراز کنند. این ارگان

1. Adar, Sinem (2020). " Rethinking Political Attitudes of Migrants from Turkey and Their Germany-Born Children". Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): <https://www.swp-berlin.org/publikation/rethinking-political-attitudes-of-migrants-from-turkey-and-their-germany-born-children>

2. General Directorate of Foreign Affairs and Services for Workers Abroad

3. Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı)

4. World Turkish Business Council (DTIK, Dünya Türk İş Konseyi)

با حداکثر ۷۰ عضو از شهروندان مقیم خارج تا پایان سال ۲۰۱۶ فعال بود. وظایف این سازمان شامل: ارائه مشاوره در موضوعات مرتبط با جامعه ترکیه‌تباران مقیم خارج مانند مشارکت برابر در زندگی اجتماعی و اقتصادی کشورهای محل اقامت، تشخیص نیازهای آنان و فراهم کردن شرایط دیدار با رئیس‌جمهور به تناسب موضوع، اقدام برای افزایش آگاهی بین‌المللی درباره بیگانه‌هراسی، نژادپرستی و تبعیض، برگزاری کارگاه‌ها، جلسات و کنفرانس‌ها درباره موضوعات تحت مسئولیت، شرکت در رویدادهای مشابه سازماندهی شده توسط دیگر سازمان‌ها بود.

- «بنیاد یونوس امر»^۱ و «مراکز فرهنگی یونوس امر»^۲ مؤسسات مرکزی برای ارتقای فرهنگ ترکیه هستند. مسئولیت این دو نهاد حفاظت از میراث فرهنگی ترکیه، ترویج تبادل فرهنگی، ارائه اطلاعات مربوط به ترکیه و ارائه خدمات آموزشی به زبان ترکی و فرهنگ و هنر کشور اعلام شده است.

- یکی از اولین نهادهای دولتی مرتبط با جامعه ترکیه‌تباران خارج از کشور «اتحادیه اسلامی اداره امور دینی»^۳ است که در کشور آلمان با هدف هماهنگی همکاری‌های مذهبی و حفظ ارتباط با جامعه مهاجران ترکیه تأسیس شد. این انجمن به تدریج تبدیل به یک سازمان چتر برای انجمن مساجد ترکیه در آلمان شد. برقراری گفتگوهای بین مذهبی با دیگر گروه‌ها، تشویق ترکیه‌ای‌تبارها به پذیرش فرهنگ ترکیه و سازماندهی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی از جمله مسئولیت‌های این سازمان است. تمرکز اصلی این اتحادیه ارائه خدمات مذهبی مانند سفرهای زیارتی اسلامی حج و عمره به مکه و نیز تأمین هزینه‌های مراسم تشییع جنازه برای بازگشت به ترکیه است. در دیگر کشورهای میزبان شهروندان ترکیه مؤسسات مشابهی مانند: بنیاد اسلامی ترکیه بلژیک، بنیاد اسلامی ترکیه هلند تأسیس شده است. امامان جماعت در این مراکز به‌عنوان کارمندان دولتی حقوق خود را از دولت ترکیه دریافت می‌کنند.^۴

جمع‌بندی

مسئله شهروندان ساکن خارج از کشور عمدتاً به‌صورت جدی از سال ۲۰۰۰ مورد توجه کشورها قرار گرفته است. سیاست‌های مهاجرتی کشورها در قبال شهروندان مقیم خارج در سه دسته نگهداشت، جذب و مشارکت و بازگشت آنها به کشور قرار می‌گیرد. با توجه به عدم امکان اعمال سیاست نگهداشت، کشورها عمدتاً تمرکز خود را بر دو بُعد سیاست جذب و مشارکت، و بازگشت جامعه شهروندان خارج‌نشین خود

1. Yunus Emre Foundation (YEV, Yunus Emre Vakfi)
2. Yunus Emre Cultural Centres (YEKMs, Yunus Emre Kültür Merkezi)
3. Islamic Union of the State Office of Religious Affairs (DITIB, Diyanet İşleri Türk İslam Birliği)
4. Seda Aydin and Eva Østergaard-Nielsen (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Turkish Citizens Abroad. Researchgate: https://www.researchgate.net/publication/346530001_Diaspora_Policies_Consular_Services_and_Social_Protection_for_Turkish_Citizens_Abroad

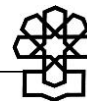
قرار می‌دهند و اولویت‌بندی اصلی در این حوزه نیز متمرکز بر جذب منابع مالی، سرمایه انسانی و تخصص جامعه شهروندان مقیم خارج است. البته مسئله بهره‌مندی از ظرفیت‌های سیاسی جامعه شهروندان مقیم خارج هم یکی از ابعاد مورد توجه در خصوص این جامعه در کشورهایی مانند ترکیه و چین است که تلاش کرده‌اند از ظرفیت این سرمایه‌های انسانی در راستای اهداف سیاست خارجی بهره‌مند شوند. این اولویت‌ها از سوی کشورها به صورت سیاستگذاری، قانونگذاری و نهادسازی پیگیری می‌شود و عمدتاً متولی اصلی پیگیری و اجرای قوانین و سیاست‌ها «وزارت امور خارجه» است که با تشکیل دفاتر و نهادهای فرعی، سیاست‌ها و قوانین اعمالی از سوی دولت و مجلس را دنبال می‌کند.

به نظر می‌رسد آنچه در موفقیت کشورها برای مدیریت شهروندان ساکن خارج اثرگذاری بالایی دارد، تداوم و اجرای جدی سیاست‌ها و قانون‌های مرتبط با این حوزه است نه صرف سیاستگذاری و یا قانونگذاری. از این رو با بررسی برخی از اقدامات سیاستگذاری و قانونگذاری تعدادی از کشورها در زمینه شهروندان مقیم خارج می‌توان ملاحظاتی را در راستای تدوین پیش‌نویس لایحه «قانون جامع ایرانیان خارج از کشور» مطرح کرد:

- **پرهیز از نگاه تقلیل‌گرایانه در تدوین قانون:** نگاه تقلیل‌گرایانه با تمرکز بر جذب سرمایه مالی و تخصص ایرانیان ساکن خارج از کشور منجر می‌شود تا برخی از این افراد که از منابع مالی و یا تخصص بالا برخوردار نیستند، خود را مشمول قانون ندانند. در حالی که همه ایرانیان مقیم خارج هم به عنوان شهروندان ایرانی و هم به عنوان سفیران ایران در خارج از کشور، دارای ظرفیت‌هایی همچون سفرهای سالیانه به کشور و ورود ارز، ارسال وجوه نقدی به درون کشور، شرکت در انتخابات سراسری، حمایت از زبان و فرهنگ ایران در بیرون از مرزها و هدایت افکار عمومی جوامع میزبان درباره ایران هستند.

- **لزوم نهادسازی تخصصی درباره ایرانیان مقیم خارج از کشور:** در اکثر کشورهای مورد بررسی، علاوه بر وزارت خارجه، نهادهای تخصصی دیگری به صورت مستقل یا ذیل وزارت خارجه در رابطه با مسئله شهروندان خارج‌نشین وجود دارد. همچنین باید صراحتاً و به طور شفاف وظایف هر یک از وزارتخانه‌های مسئول در پیش‌نویس قانون مورد نظر ذکر شود تا ضمن ممانعت از سردرگمی دستگاه‌ها در اجرای وظایف خود، منجر به آگاهی ایرانیان خارج از کشور درباره دستگاه‌های مسئول در مسائل و مشکلاتشان شود.

- **تهیه اطلاعات آماری:** هرگونه سیاستگذاری و قانونگذاری دقیق و کارآمد در رابطه با ایرانیان مقیم خارج نیازمند داده‌های آماری دقیق درباره تعداد، پراکندگی جغرافیایی، میزان تحصیلات و اشتغال شهروندان ایرانی خارج‌نشین است. مسئله‌ای که فقدان آن در سال‌های گذشته به ارائه آمارهای نادرست و بعضاً جهت‌دار در زمینه مهاجران ایرانی ساکن خارج از کشور منجر شده است. لذا پیشنهاد می‌شود تهیه گزارش‌های سالیانه توسط مرجعی مشخص، یکی از مفاد پیش‌نویس لایحه قانون جامع ایرانیان

خارج از کشور قرار گیرد.

- **طراحی پلتفرم راهنما:** با توجه به حجمه‌های خصمانه علیه جمهوری اسلامی ایران، ضرورت دارد که پلتفرمی طراحی شود تا اطلاعات مربوط به قوانین جمهوری اسلامی ایران درباره شهروندان مقیم خارج، ایرانیان به وطن بازگشته، نحوه اشتغال و تحصیل آنان (به‌ویژه نسل‌های دوم و سوم) و نیز اقدامات مثبت صورت گرفته در داخل کشور در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و بالاخص حقوق بشر ارائه گردد و به مرجعی موثق برای ایرانیان مقیم خارج برای آگاهی درباره شرایط و قوانین وطن تبدیل شود.

- **امضای موافقتنامه‌های دوجانبه:** طی سال‌های گذشته بخش زیادی از مهاجران ایرانی به خارج از کشور را شاغلان و صاحبان تخصص در جستجوی کار تشکیل می‌دهند. این افراد عمدتاً با دریافت فرصت‌های شغلی اقدام به مهاجرت و سکونت در خارج از کشور می‌کنند. ضرورت دارد تا برای سازماندهی این نوع از مهاجرت و ادامه حمایت از این نیروهای کاری متخصص حتی در زمان اقامت در کشوری دیگر، جمهوری اسلامی ایران به عقد موافقتنامه‌ها و کنوانسیون‌های دوجانبه با کشورهای اصلی میزبان نیروهای کار ایرانی جهت حمایت از حقوق شهروندان خود در خارج از کشور اقدام کند. پیشنهاد می‌شود مسئله امضای موافقتنامه‌های دوجانبه و اقدام در سطوح بین‌المللی در پیش‌نویس لایحه قانون جامع ایرانیان خارج از کشور لحاظ شود.

- **ساماندهی انجمن‌ها و مؤسسات خصوصی فعال:** انجمن‌ها و مؤسسات خصوصی چه در داخل و چه خارج از کشور که درخصوص ایرانیان مقیم خارج فعال هستند، باید شناسایی و نحوه فعالیت‌های آنان تحت نظارت و ساماندهی قرار گیرد. بدین ترتیب با حمایت از مؤسسات دارای ظرفیت در خارج از کشور، امکان برگزاری کلاس‌های آموزش زبان و فرهنگ ایرانی، جلسات و جشن‌ها برای ایرانیان مقیم خارج، فضایی غیردولتی برای جذب این گروه از شهروندان فراهم می‌گردد. مؤسسات فعال در داخل کشور نیز می‌توانند به صورت آنلاین به برگزاری دوره‌های مذکور و حتی با ارائه حمایت‌های دولتی به برگزاری تورهای تابستانه در داخل کشور برای جوانان و نوجوانان ایرانی مقیم خارج اقدام ورزند.

منابع و مأخذ

۱. طیبه واعظی (۱۳۹۲). دیاسپورا و روابط دوجانبه؛ مطالعه موردی آمریکاییان هندی‌تبار. فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۹.
۲. محمود بابایی، یوسف مسلمی مهنی (۱۳۹۸). پیچیدگی‌های روابط دیاسپورای ارمنی و دولت ارمنستان. فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز.
3. Adar, Sinem (2020). " Rethinking Political Attitudes of Migrants from Turkey and Their Germany-Born Children". Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): <https://www.swp-berlin.org/publikation/rethinking-political-attitudes-of-migrants-from-turkey-and-their-germany-born-children>
4. <https://greekcitytimes.com/2020/09/17/how-turkey-influences-german-politics-erdogans-power-and-the-akp-networks/>
5. Liu, G., & Du, Z. (2014). The People's Republic of China. INTERACT. European University Institute.
6. Yasar Aydan (2014). The new Turkish Diaspora Policy. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP10_adn.pdf
7. Aija Lulle (2020). Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Latvian Citizens Abroad. Springer
8. Diaspora Law: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/302998>
9. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF).Diaspora Engagement mapping Georgia: https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_Georgia-v.8.pdf
10. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf
11. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf
12. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf
13. European Union Global Diaspora Facility: https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_China-v.4.pdf
14. General Directorate of Foreign Affairs and Services for Workers Abroad
15. <https://www.migrationdataportal.org/themes/diasporas>
16. <https://www.migrationinstitute.org/blog/turkey2019s-diaspora-engagement-policy-under-the-justice-and-development-party>
17. Magdalena Lesińska and Izabela Wróbel (2020). Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Polish Citizens Abroad. Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_22#Fn1_source
18. measures for further enhancement of state policy of the Republic of Uzbekistan in the sphere of cooperation with compatriots living abroad
19. Michalis Moutselos. Georgia Mavrodi (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Greek Citizens Abroad". Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_13.
20. Michalis Moutselos. Georgia Mavrodi (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Greek Citizens Abroad". Springer:

- https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_13.
21. Migrationpolicy (2013). What We Know About Diasporas and Economic Development. <https://www.migrationpolicy.org/research/what-we-know-about-diasporas-and-economic-development>
 22. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia: <http://arhiviranisajt.msp.gov.rs/en/consular-affairs/diaspora/diaspora-general-information>
 23. On Diaspora and Serbs in the Region: <http://www.dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2014/04/LAW-on-diaspora-and-Serbs-in-the-Region.pdf>
 24. On Diaspora and Serbs in the Region: <http://www.dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2014/04/LAW-on-diaspora-and-Serbs-in-the-Region.pdf>
 25. Oscar Almén (2020). "The Chinese Communist Party and the Diaspora– Beijing’s extraterritorial authoritarian rule". Swedish Defence Research Agency (FOI): <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4933--SE>
 26. Rilke Mahieu (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Moroccan Citizens Abroad". Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51237-8_13#:~:text=The%20focus%20of%20Moroccan%20diaspora,position%20on%20the%20political%20agenda.
 27. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 28. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 29. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 30. Yasar Aydan (2014). The new Turkish Diaspora Policy. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP10_adn.pdf \.
<https://greekcitytimes.com/2020/09/17/how-turkey-influences-german-politics-erdogans-power-and-the-akp-networks/>
 31. Adar, Sinem (2020). "Rethinking Political Attitudes of Migrants from Turkey and Their Germany-Born Children". Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP): <https://www.swp-berlin.org/publikation/rethinking-political-attitudes-of-migrants-from-turkey-and-their-germany-born-children>
 32. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF). Diaspora Engagement Mapping Uzbekistan: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2021/10/CF_Uzbekistan-v.4.pdf
 33. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF).Diaspora Engagement mapping Georgia: https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/07/CF_Georgia-v.8.pdf
 34. European Union Global Diaspora Facility (EUDiF).Diaspora Engagement

- mapping Uzbekistan: https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2021/10/CF_Uzbekistan-v.4.pdf
35. Laws of the People's Republic of China: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/potraiiorocatfmooc998/>
36. Liu, G., & Du, Z. (2014). The People's Republic of China. INTERACT. European University Institute.
37. Magdalena Lesińska and Izabela Wróbel (2020). Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Polish Citizens Abroad. Springer: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-51245-3_22#Fn1_source
38. Ministry of Foreign Affairs Republic of Latvia: https://www.mfa.gov.lv/en/diaspora-policy?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
39. Moshe Dayan Center (MDC) (2019). "Turkey's Diaspora Policy and the "DİTİB" Challenge": <https://dayan.org/content/turkeys-diaspora-policy-and-ditib-challenge>
40. Nikola Mirilovic and Nadejda Marinova (2021). *Diasporas and Politics*. Oxfordbibliographies: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0342.xml>
41. on Compatriots Residing Abroad and Diaspora Organisations: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/1524714/8/en/pdf>
42. Seda Aydin and Eva Østergaard-Nielsen (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Turkish Citizens Abroad. Researchgate: https://www.researchgate.net/publication/346530001_Diaspora_Policies_Consular_Services_and_Social_Protection_for_Turkish_Citizens_Abroad
43. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
44. Tamara Popic (2020). "Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Serbian Citizens Abroad". European University Institute: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/69648/POPIC_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

